

UZUN ÖZET AİLE HUKUKUNA GİRİŞ

Aile hukuku, medeni hukukun kişilerin aile çevresindeki ilişkilerini düzenleyen kısmıdır. Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) Kişiler Hukukundan sonra yer alan ikinci kitabında (m. 118-494) aile hukukuna ilişkin meseleler düzenlenmiştir. Aile Kavramı Ailenin yapısı, zamana ve mekâna göre önemli değişiklikler gösterdiğinden kesin bir tanımının yapılması mümkün değildir. Ancak TMK'da aile, kapsamı itibarıyla dar, geniş ve en geniş olmak üzere üç farklı anlamda ele alınmıştır: Yalnızca eşlerden oluşan evlilik birliği dar anlamda aileyi, Eşler ve çocuklardan oluşan aile geniş anlamda aileyi, Eşler ve çocuklarla birlikte yaşayan hısımlar ve hizmetliler ise en geniş anlamda aileyi ifade eder. Ailenin Önemi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda da aile, Türk toplumunun temeli olarak gösterilmiş ve devlete ailenin huzur ve refahının sağlanması için gerekli tedbirleri alma görevi verilmiştir (m. 41).

Aile Hukukuna Hâkim Olan İlkeler

1. Birlik ilkesi
2. Süreklilik ilkesi
3. Zayıfların korunması ilkesi
4. Düzenleme Serbestisinin Bulunmaması İlkesi
5. Devletin müdahalesi ilkesi
6. Eşitlik ilkesi

EVLİLİK BİRLİĞİNİN KURULMASI

Evlilik birliğinin kurulması, evlenme işleminin tamamlanması ile olur. Evlenme, belirli bir şekle ve bazı geçerlilik koşullarına bağlı bir hukuki işlemidir. Her evlenmede bir ön aşama da bulunur. Tarafların karşılıklı evlenme vaatleri ile oluşan bu aşama ise nişanlılık olarak adlandırılır. Nişanlılık, nişanlanma adı verilen bir hukuki işlemle meydana gelir. Nişanlanma Nişanlanma, bir kadın ve bir erkeğin karşılıklı olarak birbirlerine evlenmeyi vaat etmeleridir. Nişanlanmanın kurucu unsurları 1. Karşılıklı evlenme vaadi 2. Evlenme vaadinde bulunanların farklı cinsiyetten olması Nişanlanmanın geçerlilik koşulları Nişanlanma ehliyetinin olması Nişanlanacak kişi, ayırt etme gücüne sahip olmalıdır. Ayırt etme gücüne sahip olmak dışında nişanlanma için ergin olma veya kısıtlı olmama gibi koşullar aranmaz. Ancak Türk Medeni Kanunu'nun 118. maddesinin 2. fıkrasına göre nişanlanma, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça küçüğü veya kısıtlıyı bağlamaz. Nişanlanmanın emredici hukuk kurallarına, ahlaka aykırı olmaması ve evlenmenin imkânsız olmaması Kesin bir evlenme engelinin varlığı hâlinde geçerli bir nişanlanma yapılamaz. Bu hâllerde evlenme vaadinin yerine getirilmesi imkânsız, olduğu gibi engelin varlığına rağmen yapılan nişanlanma hukuka da aykırıdır. Mevcut bir evliliğin sona ermesi şartına bağlı olarak yapılan nişanlanma da ahlaka aykırı olduğundan geçersizdir. Mevcut bir evlilik gibi mevcut bir nişanlanma da ikinci nişanlanmanın kesin hükümsüz olması sonucunu doğurur. Ancak ikinci nişanlanma ile ilk nişan sona erdirilmişse ikinci nişanlanma geçerli olur. Nişanlanmanın muvazaalı olmaması Muvazaalı bir nişanlanma kesin hükümsüzdür. Nişanlanmaya yönelik irade beyanının sağlıklı olması Bu irade yanılma, aldatma veya korkutma nedeniyle sakat ise nişanlanmanın haklı nedenle sone erdirilebileceği veya Türk Borçlar Kanunu'nun bu hususa ilişkin 30-39. maddelerine kıyasen iptal edileceği kabul edilmektedir. Nişanlanmanın Hukuki Niteliği Sözleşme olması Nişanlanma, kendine özgü bir aile hukuku sözleşmesidir. Geçerlilik şekline tabi tutulmamış olmaması Evlenme vaadinde bulunma, belirli bir şekle bağlı değildir. Temsilci aracılığıyla yapılamaması Evlenme vaadi, bizzat nişanlılar tarafından yapılmalıdır. Yani nişanlanma sözleşmesinin temsilci vasıtasıyla yapılması mümkün değildir. Zira bu hak, kişiye sıkı sıkıya bağlı bir haktır. Koşula veya vadeye bağlanabilmesi Nişanlanma sözleşmesi, koşula bağlı olarak yapılabilir. Koşul bozucu veya geciktirici olabilir. Nişanlanma, vadeye bağlı olarak da yapılabilir. Vade nişanlılığın ileri bir tarihte başlamasını ifade eder.

Nişanlanmanın Hükümleri

1. Evlenmeyi gerçekleştirme yükümlülüğü Nişanlanma, evlenme vaadi olduğundan evlenme için gerekli işlemlere girişme ve sonunda evlenme iradesini açıklama yükümlülüğü, nişanlanmanın doğal bir sonucudur. Ancak bir tarafın bu yükümlülüğe aykırı davranması hâlinde, onun zorlanması mümkün değildir. Zira Kanun, evlenmenin tamamen serbest bir irade ile gerçekleşmesine önem vermektedir.
2. Sadakat yükümlülüğü
3. Nişanlılığın medeni hukuk anlamında yakın sayılması

4. Destekten yoksun kalma tazminatı isteyebilme hakkı

5. Tanıklıktan kaçınma hakkı

6. Hâkimlikten kaçınma hakkı

7. Mal rejimi sözleşmesi yapma hakkı Nişanlılığın Sona Ermesi Nişanlılığı sona erdiren sebepler

• Evlenme: Nişanlıların birbirleriyle evlenmesi ile nişanlılık normal olarak sona erer. Ancak nişanlılardan birinin bir üçüncü kişi ile evlenmesi de nişanlılığı sona erdirir. Zira evli olan bir kişi yeniden evlenemeyeceğinden, artık nişanlılığın devamı mümkün değildir. • Evlenmenin imkânsız hale gelmesi: Nişandıktan sonra kesin bir evlenme engelinin ortaya çıkması hâlinde nişanlılık kendiliğinden sona erer. Nişanlılardan birinin ölümü, cinsiyetini değiştirmesi veya gaipliğine karar verilmesi hâlinde de artık evlenme imkânsız hâle geldiği için nişanlılık kendiliğinden sona erer. • Bozucu koşulun gerçekleşmesi: Bozucu koşula tabi bir nişanlanma, koşul gerçekleşene dek geçerli bir nişanlanmanın tüm hüküm ve sonuçlarını doğurur. Ancak koşulun gerçekleştiği an kendiliğinden sona erer.

• Tarafların anlaşması: Nişanlılar, karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla nişanlılığı sona erdirebilirler.

• Bir tarafın nişanı bozması: Nişanlılardan birinin tek taraflı bir irade beyanıyla nişanı sona erdirmesi mümkündür. Zira TMK evlenmenin tamamen serbest bir irade ile gerçekleşmesini önemsemektedir. Nişanı bozma haklı olabileceği gibi, haksız da olabilir. Nişanı bozmaya yol açan haklı sebep, diğer nişanlının kusurlu olmasından kaynaklanabileceği gibi, aksi de söz konusu olabilir. Nişanlılığın sona ermesinin sonuçları Hediyein iadesi Nişanlılığın sona ermesi hâlinde hediyein iadesi, Türk Medeni Kanunu'nun 122. maddesinde düzenlenmiştir.

Buna göre:

• Nişanlılık nişanlıların birbirleriyle evlenmeleri dışında bir sebeple sona ermiş olmalıdır.

• Hediye, nişanlılık dolayısıyla verilmiş olmalıdır.

• Hediye, alışılmışın dışında bir hediye olmalıdır.

• İade nişanlı, ana babası veya ana babası gibi hareket eden kişiler tarafından istenebilir.

• Hediye, aynen duruyorsa olduğu gibi iade edilir. Aynen mevcut değilse misliyle iade edilir. Bu da mümkün değilse hediyein değeri sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre para olarak ödenir Maddi tazminat Nişanın bozulması nedeniyle talep edilebilecek maddi tazminat Türk Medeni Kanunu'nun 120. maddesinde düzenlenmiştir.

Buna göre:

• Maddi tazminat, nişanı haklı bir sebep olmaksızın bozan veya bozulmasına neden olan kusurlu nişanlıdan talep edilebilir.

• Maddi tazminat talebinde bulunabilecek olanlar, diğer nişanlı, onun anası ve babası veya anası babası gibi davranan kimselerdir.

• Maddi tazminat, dürüstlük kuralı çerçevesinde ve evlenme amacıyla yapılan harcamalar ve katlanılan maddi fedakârlıkların ve nişan giderlerinin karşılığı olarak istenecek uygun bir miktar olabilir. Yani maddi tazminat olarak menfi zararların tazmini talep edilebilir. Manevi tazminat Nişanın bozulması nedeniyle talep edilebilecek manevi tazminat Türk Medeni Kanunu'nun 121. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre:

• Nişanlılık, nişanlıların birbirleriyle evlenmeleri dışında bir sebeple sona ermiş olmalıdır.

• Manevi tazminat talebinde bulunacak nişanlının nişanın bozulması nedeniyle kişilik hakları zarar görmüş olmalıdır.

• Kendisinden tazminat talep edilen nişanlı, kusuruyla zararın doğmasına neden olmalıdır.

• Manevi tazminat olarak uygun miktarda bir paranın ödenmesi talep edilebilir. Evlenme Evlendirme Yönetmeliği'ne göre evlenme, bir kadın ve bir erkeğin usulüne göre yetki verilmiş bir memur önünde bir aile kurmak amacı ile yapmış oldukları medeni hukuk sözleşmesidir. Evlenmenin hukuki niteliği

Evlenme de nişanlanma gibi kendine özgü bir aile hukuku sözleşmesidir ve temsilci aracılığıyla yapılamaz. Ancak nişanlanmanın aksine evlenme resmî şekle tabi bir hukuki işlemdir ve bir koşula veya vadeye bağlanamaz. Evlenmenin gerçekleştirilmesi için aranan şartlar Geçerli bir evlenmenin

yapılabilmesi için aranan ilk şart evleneceklerin farklı cinsiyetten olmalarıdır. Evlenme sözleşmesinin yapılabilmesi için bazı maddi ve şekli şartların gerçekleşmesi de gerekir. Maddi şartlar Evlenme

ehliyetinin olması Evlenme ehliyetinin varlığı için şu şartların bulunması gerekir.

• **Ayrıt Etme Gücü**

• Evlenme Yaşı Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Bu yaşa olağan evlenme yaşı adı verilir. Olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan bir erkek veya kadının hâkimin izniyle evlenebilmeleri de kabul edilmiştir. Bu yaşa ise olağanüstü evlenme yaşı adı verilir.

• Yasal temsilcinin izni Yasal temsilcinin izni hem ergin olmayan kişiler için hem de kısıtlılar için gereklidir Evlenme engellerinin bulunmaması Evlenme engelleri, kesin ve kesin olmayan evlenme engelleri olmak üzere ikiye ayrılır. **Kesin evlenme engelleri**

• **Hısımlık:** Birbiriyle evlenmesi yasak olan hısımlar şunlardır: Üst soy ile alt soy kan hısımları

arasında evlenmek yasaktır. Yine kardeşler arasında; amca, dayı, hala ve teyze ile yeğenleri arasında evlenmek de yasaktır. Kayın hısımlığı meydana getirmiş olan evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin üst soyu veya alt soyu arasında evlenmek yasaktır. Evlat edinen ile evlatlığın veya bunlardan biri ile diğerinin alt soyu ve eşi arasında evlenmek yasaktır.

• **Mevcut Evlilik:** Bizim hukukumuzda tek evliliğe izin verilmektedir. Evli bir kişinin gaipliğine karar verilmiş olsa dahi evliliği kendiliğinden sona ermez. Gaibin eşi, yeniden evlenmek istiyorsa mahkemeden evliliğin feshine karar verilmesini talep etmelidir.

• **Akıl Hastalığı:** Akıl hastalığı, kişinin ayırt etme gücünü tamamen ortadan kaldırıyorsa evlenme ehliyetinin yokluğu nedeniyle geçerli bir evlilik yapılamaz. Akıl hastalığı, ayırt etme gücünü ortadan kaldırmasa dahi, akıl hastaları, evlenmelerinde tıbbi sakınca bulunmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla anlaşılmadıkça evlenemezler. Kesin olmayan evlenme engelleri Bu tür bir evlenme engelinin bulunması hâlinde taraflar, evlenme sözleşmesini yapamazlar; ancak engelin varlığına rağmen evlenme sözleşmesi bir şekilde yapılmışsa evlilik yine de geçerli olur.

• **Kadın İçin Bekleme Müddeti (İddet)** Evliliği sona eren bir kadın, evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün geçmedikçe evlenemez. Burada amaç kadını cezalandırmak değil, doğacak çocuğun soybağının karışmasını engellemektir. Kadının önceki evliliğinden gebe olmadığını anlaşılması veya evliliği sona eren eşlerin yeniden birbiriyle evlenmek istemeleri hâllerinde de mahkemeden bu süreyi kaldırması talep edilebilir.

• **Bazı Bulaşıcı Hastalıklar Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'na göre frengi, bel soğukluğu, yumuşak şankr ve cüzzam gibi bulaşıcı hastalıklara yakalanmış kişiler, tedavi edilip de hastalıklarının bulaşma tehlikesinin geçtiğine dair hekim raporu sunmadıkça evlenemezler. Şekli şartlar Evlenmenin yapılabilmesi için, kanunda şekle ilişkin bazı koşullar öngörülmüştür. Bu şekil koşullarına uyulması gerekse de bunlardan yalnızca ikisi evlenmenin geçerli bir biçimde yapılabilmesinde önem taşır. Bunlardan biri, evlenmenin yetkili memur önünde yapılmasıdır. Diğerisi ise birbirleriyle evlenmek isteyenlerin bu yöndeki iradelerini yetkili memurun huzurunda sözlü olarak birbiri ardına beyan etmeleridir. Evlenme töreninden önceki şekli şartlar Birbirleriyle evlenecek kadın ve erkek içlerinden birinin oturduğu yer evlendirme memurluğuna birlikte başvururlar. Evlendirme memuru, belediye bulunan yerlerde belediye başkanı veya bu işle görevlendireceği memur, köylerde ise muhtardır. Başvuruda şu belgelerin evlendirme memuruna ibrazı zorunludur (TMK m. 136): Erkek ve kadından her birinin,**

• Nüfus cüzdanı ve nüfus kayıt örneği,

• Önceki evliliği sona ermiş ise buna ilişkin belge,

• Küçük veya kısıtlı ise yasal temsilcisinin imzası onaylanmış yazılı izin belgesi,

• Evlenmeye engel hastalığının bulunmadığını gösteren sağlık raporu. Evlenme töreni sırasındaki şekli şartlar Evlenme töreni, evlendirme dairesinde evlendirme memurunun ve ayırt etme gücüne sahip ergin iki tanığın önünde açık olarak yapılır. Ancak, tören evleneceklerin istemi üzerine evlendirme memurunun uygun bulacağı diğer yerlerde de yapılabilir. Evlenme töreninde evlendirme memuru, evleneceklerden her birine birbiriyle evlenmek isteyip istemediklerini sorar. Evlenme, tarafların olumlu sözlü cevaplarını verdikleri anda oluşur. Bu beyan evlenecekler tarafından bizzat yapılmak zorundadır. Kadın ve erkeğin olumlu yöndeki beyanlarının birbiri ardına, yani araya zaman girmeksizin yapılması da çok önemlidir. Evlenme töreninden sonraki şekli şartlar Evlenme töreni biter bitmez evlendirme memuru eşlere bir aile cüzdanı verir. İsteyenler, aile cüzdanını ibraz etmek koşuluyla dinî tören yapabilirler. Zira aile cüzdanı gösterilmeden evlenmenin dinî töreni yapılamaz.

EVLİLİĞİN GENEL HÜKÜMLERİ

Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 185. maddesinin ilk fıkrasına göre evlenmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur. Evlenmeyle kurulan ve tüzel kişiliği olmayan bu birlik, evlilik herhangi bir sebeple sona erene kadar varlığını sürdürür. Kanun koyucu, büyük önem verdiği bu birliği yasal düzenlemeye tabi tutmuştur. Evliliğin genel hükümleri Türk Medeni Kanunu'nun 185 ve 201. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Evlilik Birliğinde Eşlerin Hak ve Yükümlülükleri Evlilik eşlere bazı haklar kazandırdığı gibi bazı yükümlülükler de yükler. Evlilik birliğini yönetme Eşler, evlilik birliğini beraberce yönetirler (TMK m. 186/2). Yani her iki eşin de evlilik birliğinin yönetiminde eşit söz hakkı vardır. Evlilik birliğinin yönetimi bir hak olduğu gibi, aynı zamanda bir yükümlülüktür. Evlilik birliğinin mutluluğunu sağlama yükümlülüğü Eşler, el birliğiyle evlilik birliğinin mutluluğunu sağlamakla yükümlüdürler (TMK m. 185/2). Çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine özen gösterme yükümlülüğü Eşler; çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler (TMK m. 185/2). Sadakat yükümlülüğü Eşler, birbirine sadık kalmak zorundadırlar (TMK m. 185/3). Yardım yükümlülüğü Eşler, birbirine yardımcı olmak zorundadırlar (TMK m. 185/3). Yapılacak yardım maddi olabileceği gibi manevi bir yardım da olabilir. Birlikte yaşama yükümlülüğü Evlilik birliğini beraberce yönetmek, el birliğiyle birliğin mutluluğunu sağlamak ve çocukları yetirmek, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorunda olan eşler, bu yükümlülüklerini yerine getirebilmek için doğal olarak birlikte yaşamak zorundadırlar. Eşlerin birlikte yaşamak zorunda oldukları Türk Medeni Kanunu'nda da açıkça bildirilmiştir (m. 185/3). Evlilik birliğinin giderlerine katılma yükümlülüğü Eşler, evlilik birliğinin giderlerine güçleri oranında katılmakla yükümlüdür. Bu katılım emekle veya mal varlığıyla yapılabilir (TMK m. 186/3). Kadının Soyadı Kadın evlenmekle kocasının soyadını alır (TMK m. 187). Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alsa da evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruya kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Ancak daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir (TMK m. 187). Evlilik Birliğinin Temsili Evlilik birliğinin sürekli ihtiyaçlarının karşılanması için eşlerden biri diğer eşi de bağlayacak şekilde üçüncü kişilerle hukuki işlemler yapabilir (TMK m. 188/1). Sürekli olmayan diğer ihtiyaçlar için, kural olarak eşlerin tek başlarına evlilik birliğini temsil etme yetkileri yoktur. Ancak Türk Medeni Kanunu şu hâllerde diğer ihtiyaçlar için de eşlerden birinin evlilik birliğini temsil edebileceğini kabul etmiştir:

- Diğer eş veya haklı sebeplerle hâkim tarafından yetkili kılınmışsa,
- Birliğin yararı bakımından gecikmede sakınca bulunur ve diğer eşin hastalığı, başka bir yerde olması veya benzeri sebeplerle rızası alınmazsa (TMK m. 188/2). Evlilik birliğini temsil yetkisinin kullanıldığı hâllerde, eşler üçüncü kişilere karşı müteselsilen sorumlu olurlar (TMK m. 189/1). Eşlerden her biri, evlilik birliğini temsil yetkisi bulunmaksızın yaptığı işlemlerden kişisel olarak sorumludur. Ancak, temsil yetkisinin üçüncü kişilerce anlaşılacak şekilde aşılması hâlinde eşler müteselsilen sorumlu olurlar (TMK m. 189/2). Eşlerden biri, birliği temsil yetkisini aşar veya bu yetkiyi kullanmada yetersiz kalırsa hâkim, diğer eşin istemi üzerine temsil yetkisini kaldırabilir veya sınırlandırabilir (TMK m. 190/1). Eşlerin Meslek ve İş Eşler, kural olarak meslek veya iş seçerken birbirlerinden izin almak zorunda değildirler. Ancak meslek ve iş seçiminde ve bunların yürütülmesinde evlilik birliğinin huzur ve yararı göz önünde tutulmalıdır. Eşlerin Hukuki İşlemleri Eşler, birbirleriyle her türlü hukuki işlemi yapabilirler (TMK m. 193). Kural olarak eşler, üçüncü kişilerle de her türlü hukuki işlemi yapabilirler ve bunun için birbirlerinden izin alma zorunlulukları da yoktur (TMK m. 193). Ancak bazı hâllerde bir eşin üçüncü bir kişiyle yaptığı hukuki işlemin geçerliliği diğer eşin rızasına bağlıdır: 1.Aile konutu ile ilgili işlemler Eşlerin evlilik birliğinin devamı süresince beraber yaşadıkları konuta aile konutu denir. Aile konutu, eşlerden birine veya her ikisine ait olabileceği gibi, bir başkasından kiralanmış da olabilir. Aile konutu, eşlerden birine aitse konutun sahibi (maliki) olmayan eş, taşınmazın aile konutu olarak özgülendiğini tapu kütüğüne şerh ettirebilir (TMK m. 194/3). Yine aile konutu, eşlerden biri tarafından kira ile sağlanmışsa sözleşmenin tarafı olmayan eş, kiralayana yapacağı bildirimle sözleşmenin tarafı hâline gelir ve bildirimde bulunan eş diğeri ile müteselsilen sorumlu olur (TMK m. 194/4). Türk Medeni Kanunu'na göre eşlerden biri, diğer eşin açık rızası bulunmadıkça aile konutu ile ilgili kira sözleşmesini feshedemez, aile konutunu devredemez veya aile konutu üzerindeki hakları sınırlandıramaz (TMK m. 194/1). Aile konutuyla ilgili kira sözleşmesini feshetmek, aile konutunu devretmek veya aile konutu üzerindeki hakları sınırlamak

isteyip de haklı bir sebep olmaksızın kendisine rıza verilmeyen eş, hâkimin müdahalesini isteyebilir (TMK m. 194/2). 2. Kefil olmak Türk Borçlar Kanunu'na göre, eşlerden biri mahkemece verilmiş bir ayrılık kararı olmadıkça veya yasal olarak ayrı yaşama hakkı doğmadıkça ancak diğerinin yazılı rızasıyla kefil olabilir. Bu rızanın kefalet sözleşmesinin kurulmasından önce ya da en geç kurulması anında verilmiş olması şarttır (TMK m. 584/1). Kefalet sözleşmesinde sonradan yapılan ve kefilin sorumlu olacağı miktarın artmasına veya adi kefaletin müteselsil kefalete dönüşmesine ya da kefil yararına olan güvencelerin önemli ölçüde azalmasına sebep olmayan değişiklikler için eşin rızası gerekmez (TMK m. 584/2). 3. Edinilmiş mallara katılma rejiminde paylı mülkiyet payının devri 4. Mal ortaklığı rejiminde olağanüstü yönetim işlerini yapma 5. Mal ortaklığı rejiminde mirasın kabulü veya reddi Evlilik Birliğinin Korunması Eşlerden birinin evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri yerine getirmemesi veya eşlerin evlilik birliğine ilişkin önemli bir konuda uyuşmazlığa düşmeleri hâlinde, eşler birlikte veya ayrı ayrı hâkimin müdahalesini isteyebilirler. Burada müdahalesi istenecek hâkim, eşlerden herhangi birinin yerleşim yerinde görev yapan aile mahkemesi hâkimidir (TMK m. 201/1). Eşlerin yerleşim yerleri farklı olup da her ikisi de önlem alınması isteminde bulunmuş ise yetkili mahkeme ilk istemde bulunanın yerleşim yeri mahkemesidir (TMK m. 201/2). Hâkimin alabileceği önlemler Hâkim, eşleri yükümlülükleri konusunda uyarıp uyuşmazlık hususunda uzlaştırmaya çalışabilir. Hatta her iki eşin de rızasıyla uzman kişilerin yardımını isteyebilir (TMK m. 195/2). Hâkim, gerektiği takdirde eşlerden birinin istemi üzerine TMK m. 196-199'da öngörülen özel önlemlerden birini de alabilir. Koşullar değiştiğinde hâkim, eşlerden birinin istemi üzerine kararında gerekli değişikliği yapar veya sebebi sona ermişse alınan önlemi kaldırır (TMK m. 200). Önlemlerin değiştirilmesi, tamamlanması veya kaldırılması konusunda yetkili mahkeme, önlem kararını veren mahkemedir. Ancak, her iki eşin de yerleşim yeri değişmişse yetkili mahkeme eşlerden herhangi birinin yeni yerleşim yeri mahkemesidir (TMK m. 201/3). Evlilikte Mal Rejimleri Genel olarak Mal rejimi, evliliğin genel hükümlerinin eşlerin mal varlıkları üzerindeki etkilerini belirler. Türk Medeni Kanunu'nda dört tür mal rejimi düzenlenmiştir. Mal ayrılığı, paylaşmalı mal ayrılığı ve mal ortaklığı rejimleri seçimlik mal rejimleridir. Şayet eşler tarafından bunlardan biri seçilmiş değilse eşler arasında edinilmiş mallara katılma rejimi uygulanır. Bu nedenle edinilmiş mallara katılma rejimine yasal mal rejimi de denir (TMK m. 202). Türk Medeni Kanunu'nda bir de olağanüstü mal rejiminden bahsedilir. Haklı bir sebep varsa hâkim, eşlerden birinin, istisnaen de yasal temsilcisinin istemi üzerine mevcut mal rejiminin mal ayrılığı rejimine dönüşmesine karar verebilir (TMK m. 206/1). Mal ortaklığını kabul etmiş eşlerden birinin iflasına karar verildiği takdirde de ortaklık kendiliğinden mal ayrılığına dönüşür (TMK m. 209). Yine mal ortaklığını kabul etmiş eşlerden birine karşı icra takibinde bulunan alacaklı, haczin uygulanmasında zarara uğrarsa, hâkimden mal ayrılığına karar verilmesini isteyebilir (TMK m. 210/1). İşte bu hâllerde mevcut rejimin yerini alan mal ayrılığı rejimine olağanüstü mal rejimi adı verilir. Mal rejimlerinin genel özellikleri Mal rejimleri sınırlı sayıdadır; yani eşler kanunda öngörülmemiş bir mal yaratamazlar (TMK m. 203 c. 2) Mal rejimi seçiminde bulunmak eşler açısından bir yükümlülük değildir. Zira eşler seçimlik mal rejimlerinden birini seçmemişlerse, aralarında yasal mal rejimi olan edinilmiş mallara katılma rejimi uygulanır. Mevcut mal rejiminin değiştirilmesi mümkündür. Değişiklik kanun gereği gerçekleşebileceği gibi, taraflar da kendi iradeleriyle mevcut mal rejimini değiştirebilirler. Mal rejimi sözleşmesi Taraflar evlenmeden önce veya evlendikten sonra mal rejimi sözleşmesi yapabilirler (TMK m. 203 c. 1). Mal rejimi sözleşmesi ile taraflar istedikleri mal rejimini ancak kanunda yazılı sınırlar içinde seçebilir kaldırabilir veya değiştirebilirler (TMK m. 203 c. 2). Bu sözleşme, ancak ayırt etme gücüne sahip olanlar tarafından yapılabilir. Ayırt etme gücüne sahip küçük ve kısıtlılar, bu sözleşmeyi yasal temsilcilerinin rızasıyla yapabilirler (TMK m. 204). Türk Medeni Kanunu'nda mal rejimi sözleşmesinin belirli bir şekilde yapılması öngörülmüştür (m. 205). Buna göre sözleşme noterde düzenleme veya onaylama şeklinde yapılır. Ancak, taraflar evlenme başvurusu sırasında hangi mal rejimini seçtiklerini yazılı olarak da bildirebilirler. Yasal mal rejimi: edinilmiş mallara katılma Edinilmiş mallara katılma rejimi, edinilmiş mallar ile eşlerden her birinin kişisel mallarını kapsar (TMK m. 218). Edinilmiş mallar, her bir eşin bu mal rejiminin devamı süresince karşılığını vererek elde ettiği mal varlığı değerlerinden oluşur (TMK m. 219/1). Türk Medeni Kanunu'nda şu mallar edinilmiş mallara örnek olarak gösterilmiştir:

- Eşin çalışmasının karşılığı olan edinimler,
- Sosyal güvenlik veya sosyal yardım kurum ve kuruluşlarının veya personele yardım amacı ile kurulan sandık ve benzerlerinin yaptığı ödemeler,
- Çalışma gücünün kaybı nedeniyle ödenen tazminatlar,
- Kişisel mallarının gelirleri. Ancak eşler, mal rejimi sözleşmesiyle kişisel malların gelirlerinin edinilmiş mallara dâhil olmayacağını da kararlaştırabilirler (TMK m. 221/3),
- Edinilmiş malların yerine geçen değerler. Kişisel mallar ise ya kanun gereği bu niteliği taşırlar ya da bir mal taraflarca kararlaştırılmış olduğu için kişisel mal olarak kabul edilir. Eşler, mal rejimi sözleşmesiyle, bir mesleğin icrası veya işletmenin faaliyeti sebebiyle doğan edinilmiş mallara dâhil olması gereken mal varlığı değerlerinin kişisel mal sayılacağını kabul edebilirler (TMK m. 221/1).

Türk Medeni Kanunu'na göre kanun gereği kişisel mal sayılan mallar ise şunlardır (TMK m. 220):

- Eşlerden birinin yalnız kişisel kullanımına yarayan eşya,
- Mal rejiminin başlangıcında eşlerden birine ait bulunan veya bir eşin sonradan miras yoluyla ya da herhangi bir şekilde karşılıksız kazanma yoluyla elde ettiği mal varlığı değerleri,
- Kişisel malların yerine geçen değerler,
- Manevi tazminat alacakları. Bir eşin tüm malları aksi ispat edilene kadar edinilmiş mal olarak kabul edilir (TMK m. 222/3). Yine belirli bir malın eşlerden birine ait olduğunu iddia eden kimse, iddiasını ispat etmekle yükümlüdür (TMK m. 222/1). Eşlerden hangisine ait olduğu ispat edilemeyen mallar ise onların paylı mülkiyetinde sayılır (TMK m. 222/2). Türk Medeni Kanunu'na göre edinilmiş mallara katılma rejimi şu hâllerde sona erer (m. 225):
- Eşlerden birinin ölümü,
- Mahkeme tarafından evliliğin iptali,
- Mahkeme tarafından eşlerin boşanmasına hükmedilmesi,
- Eşlerin başka bir mal rejimini kabul etmeleri,
- Mahkeme tarafından mal ayrılığı rejimine geçilmesine hükmedilmesi. Edinilmiş mallara katılma rejimi sona erince bunun tasfiyesi gündeme gelir. Tasfiye Türk Medeni Kanunu'nun 226 ve 241. maddeleri arasında ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir.

EVLİLİK BİRLİĞİNİN KENDİLİĞİNDEN SONA ERMESİ

Ölüm Kişilik ölümle sona erdiğinden, eşlerden birinin ölümü hâlinde evlilik birliği kendiliğinden sona erer. Ölüm Karinesi Hakkında ölüm karinesi uygulanan kişinin evliliği de kendiliğinden sona erer. Cinsiyet Değiştirme Evli bir kişi, cinsiyetini değiştiremez. Ancak her nasılsa evli bir kişi, cinsiyetini değiştirmişse evliliğinin kendiliğinden sona erdiği kabul edilir. Zira aynı cinsten kişilerin evliliği ahlaka ve kamu düzenine aykırıdır.

EVLİLİK BİRLİĞİNİN MAHKEME KARARIYLA SONA ERMESİ

Gaiplik Gaibin evliliği, gaiplik kararı ile sona ermez. Zira Türk Medeni Kanunu'na göre, gaipliğine karar verilen kişinin eşi, mahkeme tarafından evliliğin feshine karar verilmedikçe yeniden evlenemez. Gaibin eşi evliliğin feshini, gaiplik başvurusuyla birlikte veya ayrıca açacağı bir dava ile isteyebilir.

Evlenmenin Butlanı Genel olarak Kurucu unsurları tamam olan bir evlenmenin kanunda gösterilen bazı nedenlerle geçersiz olması mümkündür. Türk Medeni Kanunu, evlenmenin butlanını mutlak butlan ve nispi butlan şeklinde ikiye ayırmıştır. Mutlak butlan Sınırlı sayıdaki mutlak butlan sebepleri şunlardır:

- **Mevcut evlilik:** Evlenenlerden biri, evlenmenin yapıldığı sırada her nasılsa evliyse, ikinci evlenme mutlak butlanla sakattır. Ancak evliyken yeniden evlenen bir kimsenin önceki evliliği mutlak butlan kararı verilmeden önce sona ermişse ve ikinci evlenmede diğer eş iyi niyetli ise, bu evlenmenin butlanına karar verilemez.

- **Ayırtetme gücünden sürekli yoksunluk:** Bu hâlde savcı ve ilgililer, mutlak butlan davası açabilirler; ancak ayırt etme gücünün sonradan kazanılması hâlinde bu dava sadece ayırt etme gücünü kazanan eş tarafından açılabilir.

Akıl hastalığı: Evlilik devam ederken akıl hastalığı iyileşmişse artık butlan davasını sadece akıl hastalığı iyileşen eş açabilir.

- **Yasak derecede hısımlık:** Türk Medeni Kanunu'nda birbirleriyle evlenmeleri yasak olan kimselere yer verilmiştir. Bu yasağa uyulmaksızın yapılan bir evlenme mutlak butlanla sakattır. Nispi butlan Sınırlı sayıdaki nispi butlan sebepleri şunlardır:

- **Ayırtetme gücünden geçici yoksunluk:** Evlenme sırasında geçici bir sebeple ayırt etme gücünden yoksun olan eş, evlenmenin iptalini dava edebilir.

- **İrade sakatlığı hâlleri:** Evlenmenin yapıldığı sırada eşlerden birinin iradesi yanılma, aldatma veya korkutma nedeniyle sakatlanmışsa iradesi sakatlanan eş, evlenmenin iptalini dava edebilir. Yanılma, şu hâllerde söz konusu olur: Eşlerden biri,

- Evlenmeyi hiç istemediği hâlde yanılarak evlenmeye razı olmuşsa,

- Evlendiği kişiyle evlenmeyi düşünmediği hâlde yanılarak evlenmeye razı olmuşsa,

- Eşinde bulunmaması onunla birlikte yaşamayı kendisi için çekilmez hâle koyacak derecede önemli bir nitelikte yanılarak evlenmişse. Aldatma ise şu hâllerde söz konusu olur: Eşlerden biri,

- Eşinin namus ve onuru hakkında doğrudan doğruya onun tarafından veya onun bilgisi altında bir başkası tarafından aldatılarak evlenmeye razı olmuşsa,

- Kendisi veya altsoyu için ağır tehlike oluşturan bir hastalık kendisinden gizlenmişse. Bir kişi

kendisinin veya yakınlarından birinin hayatı, sağlığı veya namus ve onuruna yönelik pek yakın ve ağır bir tehlike ile korkutularak evlenmeye razı edilmiş olabilir. Bu hâlde ise, evlenme iradesi korkutma ile sakatlanmış olur.

- Yasal temsilcinin izni olmadan evlenme: Küçük veya kısıtlı yasal temsilcisinin izni olmadan evlenirse izni alınmayan yasal temsilci evlenmenin iptalini dava edebilir. Ancak yasal temsilcisinin izni olmadan evlenen kişi, on sekiz yaşını doldurarak ergin olursa veya kısıtlı olmaktan çıkarsa ya da kadın gebe kalırsa evlenmenin iptaline karar verilemez. **Mutlak butlan ile nispi butlanın farkları**

- Mutlak butlan sebepleri, kamu düzenini ilgilendirirken nispi butlan sebepleri, daha çok tarafların menfaatlerini ilgilendirir.

- Mutlak butlan hâlinde dava açma hakkı bir süreyle sınırlandırılmamıştır. Nispi butlan davası açma hakkı ise iptal sebebinin öğrenildiği veya korkunun etkisinin ortadan kalktığı tarihten başlayarak 6 ay ve her hâlde evlenmenin üzerinden 5 yıl geçmekle düşer. Butlan kararı ve sonuçları İster mutlak butlan ile ister nispi butlan ile sakat olsun, evlilik ancak hâkimin kararıyla sona erer. Yani hâkimin evlenmenin iptaline ilişkin hükmünün kesinleşmesine kadar evlilik geçerli bir evliliğin tüm hüküm ve sonuçlarını doğurur. Bu nedenle iptal kararı bozucu yenilik doğuran bir karardır ve kesinleşince evliliği geleceğe etkili olarak ortadan kaldırır. Evlilik birliğini sona erdiren butlan kararı, eşler ve onların ortak

çocukları bakımından bazı önemli sonuçlar da doğurur. Boşanma Genel olarak Mevcut bir evliliğin Türk Medeni Kanunu'nda sınırlı sayıda belirtilen sebeplere dayanarak eşlerden birinin veya her ikisinin açtığı dava sonucunda hâkim kararıyla sona erdirilmesine boşanma adı verilir. Boşanma sebepleri Boşanma sebepleri, özel ve genel sebepler olmak üzere ikiye ayrılır. Özel boşanma sebepleri: Zina: Eşlerden birinin karşı cinsten biriyle kendi rızasıyla cinsel ilişkide bulunmasıdır. Bir eşin aynı cinsten biriyle veya bir hayvanla cinsel münasebette bulunması da zina sayılmaz. Zina, mutlak bir boşanma sebebidir. Eşlerden biri, zina ederse diğer eş, boşanma davası açabilir. Davaya hakkı olan eşin zinayı öğrenmesinden başlayarak altı ay ve her hâlde zina eyleminin üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer. Yine eşinin zinasını affeden kişi, bu sebeple boşanma davası açamaz. Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış: Eşlerden her biri, diğeri tarafından hayatına kastedilmesi veya kendisine pek kötü davranılması ya da ağır derecede onur kırıcı bir davranışta bulunulması sebebiyle boşanma davası açabilir. Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış mutlak boşanma sebepleridir. Davaya hakkı olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve herhâlde bu sebebin doğumunun üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer. Ayrıca affeden tarafın dava hakkı yoktur. Suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme: Eşlerden biri, küçük düşürücü bir suç işler veya haysiyetsiz bir hayat sürer ve bu sebeplerden ötürü onunla birlikte yaşaması diğer eşten beklenemezse bu eş her zaman boşanma davası açabilir. Suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme nispi boşanma nedenleridir. Terk: Eşlerden biri, evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla diğeri terk ettiği veya haklı bir sebep olmadan ortak konuta dönmediği takdirde ayrılık, en az altı ay sürmüş ve bu durum devam etmekte ve istem üzerine hâkim veya noter tarafından yapılan ihtar sonuçsuz kalmış ise terk edilen eş, boşanma davası açabilir. Diğeri ortak konutu terk etmeye zorlayan veya haklı bir sebep olmaksızın ortak konuta dönmesini engelleyen eş de terk etmiş sayılır. Davaya hakkı olan eşin istemi üzerine hâkim veya noter, esasını incelemeyen yapacağı ihtar da terk eden eşe iki ay içinde ortak konuta dönmesi gerektiği ve dönmemesi hâlinde doğacak sonuçlar hakkında uyarıda bulunur. Bu ihtar gerektiğinde ilan yoluyla yapılır. Ancak boşanma davası açmak için belirli sürenin dördüncü ayı bitmedikçe ihtar isteminde bulunulamaz ve ihtardan sonra iki ay geçmedikçe dava açılmaz. Terk de mutlak bir boşanma sebebidir. Akıl hastalığı: Eşlerden biri akıl hastası olup da bu yüzden ortak hayat, diğer eş için çekilmez hâle gelirse hastalığın geçmesine olanak bulunmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla tespit edilmek koşuluyla bu eş boşanma davası açabilir. Akıl hastalığı nispi bir boşanma sebebidir. Genel boşanma sebebi - Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması: Evlilik birliği, ortak hayatı sürdürmeleri kendilerinden beklenmeyecek derecede temelinden sarsılmış olursa, eşlerden her biri boşanma davası açabilir. Evlilik birliğinin sarsılması nispi bir boşanma sebebidir. Evlilik birliğinin sarsılmasında davacının kusuru, daha ağır ise davalının açılan davaya itiraz hakkı vardır.

Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılmış Sayıldığı Hâller:

- Eşlerin Anlaşması Evlilik, en az bir yıl sürmüş ise eşlerin birlikte başvurmaları ya da bir eşin diğeri davasını kabul etmesi hâlinde, evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Bu hâlde boşanma kararı verilebilmesi için, hâkimin tarafları bizzat dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın malî sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Hâkim, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Bu değişikliklerin taraflarca da kabulü hâlinde boşanmaya hükmolunur.
- Ortak Hayatın Yeniden Kurulamaması Boşanma sebeplerinden herhangi biriyle açılmış bulunan davanın reddine karar verilmesi ve bu kararın kesinleştiği tarihten başlayarak üç yıl geçmesi hâlinde, her ne sebeple olursa olsun ortak hayat yeniden kurulamamışsa evlilik birliği temelden sarsılmış sayılır ve eşlerden birinin istemi üzerine boşanmaya karar verilir. Boşanma davası Boşanma davasının konusu boşanma veya sadece ayrılık olabilir. Boşanma veya ayrılık davası açılınca hâkim, davanın devamı süresince gerekli olan, özellikle eşlerin barınmasına, geçimine, eşlerin mallarının yönetimine ve çocukların bakım ve korunmasına ilişkin geçici önlemleri resen alır. Karar Boşanma davası açmaya hakkı olan eş, dilerse boşanma, dilerse ayrılık isteyebilir. Boşanma sebebi ispatlanmış olursa hakim, boşanmaya veya ayrılığa karar verir. Ancak dava yalnız ayrılığa ilişkinse boşanmaya karar verilemez. Buna karşın dava boşanmaya ilişkin olsa da ortak hayatın yeniden kurulması olasılığı bulunduğu takdirde hâkim, ayrılığa karar verilebilir. Ayrılık kararı Ayrılık kararıyla birlikte, eşlerin birlikte yaşama zorunlulukları sona erse de evlilik birliği varlığını sürdürür. Ayrılığa bir yıldan üç yıla kadar bir süre için karar verilebilir. Bu süre, ayrılık kararının kesinleşmesiyle işlemeye başlar. Süre bitince ayrılık durumu kendiliğinden sona erer. Ortak hayat yeniden kurulmamışsa eşlerden her biri boşanma davası açabilir. Boşanma kararı Ayrılık kararından farklı olarak boşanma kararı kesinleşince evlilik birliği sona erer. Bu nedenle boşanma kararı bozucu yenilik doğuran bir karardır. Boşanmanın şahsi sonuçları Boşanma kararının kesinleşmesi ile birlikte evlilik son bulduğundan taraflar için yeniden evlenme olanağı doğar. Ancak kadın, yeniden evlenebilmek için, kural olarak, boşanma kararının kesinleşmesinden başlayarak üç yüz günün geçmesini beklemelidir. Boşanma kararı kesinleşse dahi, bu evliliğin yarattığı kayın hısımlığı sona ermez. Boşanma kararı kesinleşse dahi her bir eş, sona eren evlenme ile kazandığı kişisel durumu korur. Boşanma hâlinde eşlerin evlenme ile kazandıkları kişisel

durumları korunacak olsa da, kadın evlenmeden önceki soyadını yeniden alır. Eğer kadın evlenmeden önce dul idiyse hâkimden bekârlık soyadını taşımasına izin verilmesini isteyebilir. Kadının, boşandığı kocasının soyadını kullanmakta menfaati bulunduğu ve bunun kocaya bir zarar vermeyeceği ispatlanırsa, istemi üzerine hâkim, kocasının soyadını taşımasına izin verir. Koşulların değişmesi hâlinde eski koca, bu iznin kaldırılmasını isteyebilir. Boşanan eşler, bu sıfatla birbirlerinin yasal mirasçısı olamazlar ve boşanmadan önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflarla kendilerine sağlanan hakları, aksi tasarruftan anlaşılmadıkça kaybederler. Boşanma davası devam ederken ölen eşin mirasçılarında birisinin davaya devam etmesi ve diğer eşin kusurunun ispatlanması hâlinde de bu hükmü uygulanır. Boşanma hâlinde çocuğun velayetinin hangi eşe bırakılacağına hâkim karar verir. Hâkim, çocuğun velayeti kendisine bırakılmayan eşin çocuk ile kişisel ilişki kurup kuramayacağına ve kurabilecekse bunun ne şekilde olacağına da karar vermelidir. Çocuğun velayeti kendisine bırakılmayan eş, çocuğuyla kişisel ilişki kurma hakkına sahip olsun veya olmasın çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak (iştirak etmek) zorundadır. Boşanmanın mali sonuçları Mevcut veya beklenen menfaatleri, boşanma yüzünden zedelenen kusursuz veya daha az kusurlu taraf, kusurlu taraftan uygun bir maddi tazminat isteyebilir. Boşanmaya sebep olan olaylar yüzünden kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, kusurlu olan diğer taraftan manevi tazminat olarak uygun miktarda bir para ödenmesini isteyebilir. Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Kendisinden nafaka ödemesi istenen eşin kusurlu olması da gerekmez.

SOYBAĞI

Soybağı, bir kişinin anası ve babası ile arasındaki hukuki bağlantıyı ifade eder. Soybağı, doğal olarak kan bağına dayansa da, evlat edinme yoluyla yapay olarak da soybağı kurulabilir. Kan Bağına Dayanan Soybağının Kurulması Çocuk ile ana arasında Çocuk ile ana arasında soybağı doğumla kurulur. Bu hüküm; çocuğun anası, onu doğuran kadındır, ilkesinin bir ifadesidir. Çocuk ile baba arasında Çocuk ile baba arasında soybağı ana ile evlilik, tanıma veya hâkim hükmüyle kurulur. Ana ile evlilik Ana ile hem çocuğun doğumundan önce mevcut olan evlilik hem de çocuğun doğumundan sonra yapılan evlilik çocuk ile babası arasında soybağı kurar.

Mevcut evlilik: Evlilik devam ederken veya evliliğin sona ermesinden başlayarak 300 gün içinde doğan çocuğun babası kocadır. Buna babalık karinesi denir. Evliliğin son bulmasının üzerinden 300 gün geçtikten sonra doğan çocuğun kocaya bağlanması ise ananın evlilik sırasında gebe kaldığının ispatıyla mümkündür. Evliliği sona eren bir kadının evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün geçmedikçe yeniden evlenmesinin yasak olmasının sebebi de bu süreçte bir çocuğun doğması hâlinde eski ve yeni koca hakkında doğacak babalık karinelerinin çakışmasını önlemektir. Ancak bu yasağa rağmen bir evlilik yapılmışsa bunun geçerli olduğu kabul edildiğinden, ilk evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün içinde bir çocuk doğarsa eski ve yeni koca hakkındaki babalık karineleri birbirleriyle çakışır. Türk Medeni Kanunu'na göre bu hâlde ikinci evlilikteki koca baba sayılır. Ancak babalık karinesi, aksi ispat edilebilen adi bir karineden ibaret olduğu için çürütülebilir. Şayet bu karine çürütülürse artık ilk evlilikteki koca baba sayılır. Babalık karinesi, yalnızca adi bir karinedir. Bu nedenle aksinin ileri sürülüp iddia edilebilmesi, yani çürütülebilmesi mümkündür. Türk Medeni Kanunu'na göre, koca veya çocuk ya da istisnai hâllerde diğer ilgililer soybağının reddi davası açarak babalık karinesini çürütebilir. Kocanın baba olmadığına ispatı çocuğun evlilik içinde veya evlenmeden önce ya da ayrı yaşama sırasında ana rahmine düşüp düşmediğine göre değişir.

• Çocuk, evlilik içinde ana rahmine düşmüşse davacı, kocanın baba olmadığını ispat etmek zorundadır. Evlenmeden başlayarak en az yüz seksen gün geçtikten sonra ve evliliğin sona ermesinden başlayarak en fazla üç yüz gün içinde doğan çocuk evlilik içinde ana rahmine düşmüş sayılır.

• Çocuk, evlenmeden önce veya ayrı yaşama sırasında ana rahmine düşmüşse davacının başka bir kanıt getirmesi gerekmez. Ancak gebe kalma döneminde kocanın karısı ile cinsel ilişkide bulunduğu konusunda inandırıcı kanıtlar varsa kocanın babalığına ilişkin karine geçerliliğini korur. Sonradan evlenme: Evlilik dışında doğan çocuk, ana ve babasının birbirleriyle evlenmesi hâlinde kendiliğinden, yani hâkimin hükmüne veya tanımaya gerek kalmadan evlilik içinde doğan çocuklara ilişkin hükümlere tabi olur. Eşler, evlilik dışında doğmuş olan ortak çocuklarını, evlenme sırasında veya evlenmeden sonra, yerleşim yerlerindeki veya evlenmenin yapıldığı yerdeki nüfus memuruna bildirmek zorundadırlar. Ancak bu bildirim yapılmamış olması, çocuğun evlilik içinde doğan çocuklara ilişkin hükümlere tâbi olmasını engellemez. Tanıma Tanıma, babanın evlilik dışı doğan çocuğun kendisinden olduğunu kabul etmesine olanak tanıyan tek taraflı bir hukuki işlemdir. Bu nedenle tanımanın ana veya çocuk tarafından kabulüne gerek yoktur. Kurucu yenilik doğuran bir işlem olan tanıma, geçmişe etkili sonuçlar doğurur. Yani tanıma ile çocuğun ana rahmine düştüğü andan itibaren baba ile çocuk arasında soybağı kurulmuş olur. Tanıma için herhangi bir süre sınırı yoktur. Bu nedenle bir çocuk ölümünden sonra da tanınabilir. Henüz ana rahminde bulunan çocuğun, yani ceninin tanınması da mümkündür. Başka bir erkekle soybağı bulunan çocuğun bu bağ ortadan kaldırılmadıkça tanınması da mümkün değildir. Tanıma, babanın nüfus memuruna veya mahkemeye yazılı başvurusu ya da resmî senette veya vasiyetnamesinde yapacağı beyanla olur. Tanımanın iptali için dava açmak mümkündür. Tanıyan, yanılma, aldatma veya korkutma sebebiyle tanımanın iptalini dava edebilir. Bu dava anaya ve çocuğa karşı açılmalıdır. Ana, çocuk ve çocuğun ölümü hâlinde alt soyu, cumhuriyet savcısı, hazine ve diğer ilgililer de tanımanın iptalini dava edebilirler. Bu kişilerden birinin açacağı iptal davası tanıyana, tanıyan ölmüşse mirasçılara karşı açılmalıdır. Babalık hükmü Çocuk ile baba arasındaki soybağının mahkeme tarafından kurulmasını sağlamak amacıyla açılan davaya babalık davası denir. Bu dava sonucunda davalının baba olduğuna hükmedilmişse bu hükümlerle, çocuğun ana rahmine düştüğü andan itibaren baba ile çocuk arasında soybağı kurulmuş olur. Bu nedenle babalık hükmü, kurucu yenilik doğuran ve geçmişe etkili bir hükümdür. Çocukla ile bir başka erkek arasında soybağı kurulmuşsa babalık davasının açılabilmesi için önce bu soybağı ortadan kaldırılmalıdır. Babalık davasını ana ve çocuk açabilir. Her ikisi de ayrı ayrı dava hakkına sahiptir. Dava babaya, baba ölmüşse mirasçılara

karşı açılır. Davalının çocuğun doğumundan önceki üç yüzüncü gün ile yüz sekseninci gün arasında ana ile cinsel ilişkide bulunmuş olması, babalığa karine sayılır. Bu sürenin dışında olsa bile fiilî gebe kalma döneminde davalının ana ile cinsel ilişkide bulunduğu tespit edilirse aynı karine geçerli olur. Soybağına ilişkin tüm davalar, taraflardan birinin dava veya doğum sırasındaki yerleşim yeri aile hukuk mahkemesinde açılır. Evlat Edinme Yoluyla Soybağının Kurulması Soybağı, evlat edinme yoluyla da kurulabilir. Evlat edinmeye dayanan soybağı, doğrudan doğruya evlat edinme ilişkisini kuran mahkeme kararıyla meydana gelir. Türk Medeni Kanunu, küçüklerin evlat edinilmesi ile erginlerin ve kısıtlıların evlat edinilmesini ayrı ayrı düzenlemiştir. Küçüklerin evlat edinilmesi Bir küçüğün evlat edinilebilmesi için şu koşulların gerçekleşmesi gerekir: Küçüğün evlat edinen tarafından bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması, Evlat edinmenin küçüğün yararına olması, Evlat edinenin diğer çocuklarının yaralarının hakkaniyete aykırı bir biçimde zedelenmemesi, Evlat edinecek kişinin otuz yaşını doldurmuş olması, Evlat edinecek kişinin evlatlıktan en az on sekiz yaş büyük olması, Ayırt etme gücüne sahip küçüğün rızasının alınması, Küçük vesayet altında ise vesayet dairelerinin izninin alınması, Evlat edinen vesayet altında ise vesayet dairelerinin izni, Küçüğün ana ve babasının izninin alınması. Eşlerin birlikte evlat edinmeleri Evli olmayan kişiler, birlikte evlat edinemezler. Eşler ise ancak birlikte evlat edinebilirler. Eşlerin birlikte evlat edinebilmesi için, diğer koşulları da sağlamak şartıyla en az beş yıldır evli olmaları veya otuz yaşını doldurmuş olmaları gerekir. Eşlerden birinin diğerinin çocuğunu evlat edinebilmesi de mümkündür. Bunun için eşlerin en az iki yıldan beri birbirleriyle evli olmaları veya evlat edinmek isteyen eşin otuz yaşını doldurmuş olması gerekir. Ergin ve kısıtlıların evlat edinilmesi Ergin veya kısıtlıların evlat edinilebilmesi için şu koşulların gerçekleşmesi gerekir: Evlat edinenin alt soyunun açık rızasının olması, Seçimlik koşullardan birinin var olması:

- Bedensel veya zihinsel engeli sebebiyle sürekli olarak yardıma muhtaç ve evlat edinen tarafından en az beş yıldan beri bakılıp gözetilmekte ise,
- Evlat edinen tarafından, küçükken en az beş yıl süreyle bakılıp gözetilmiş ve eğitilmiş ise,
- Diğer haklı sebepler mevcut ve evlat edinilen, en az beş yıldan beri evlat edinen ile aile hâlinde birlikte yaşamakta ise. Evlat edinilecek kişi evli ise eşinin rızasının olması, Küçüklerin evlat edinilmesine ilişkin diğer koşulların kıyasen uygulanması. Görevli ve yetkili mahkeme Evlat edinme kararı, evlat edinenin oturma yeri; birlikte evlat edinmede eşlerden birinin oturma yeri mahkemesince verilir. Görevli mahkeme ise aile mahkemesidir. Evlat edinmenin hükümleri Velayete etkisi Evlat edinmeye ilişkin hükmün kesinleşmesiyle birlikte ana ve babaya ait olan haklar ve yükümlülükler evlat edinene geçer. Miras hakkına etkisi Evlatlık ve alt soyu, evlat edinene kan hısımları gibi mirasçı olurlar. Evlatlığın kendi (biyolojik) ailesindeki mirasçılığı da devam eder. Evlat edinen ve hısımları, evlatlığa mirasçı olmazlar. İsmine etkisi Evlatlık küçük ise evlat edinenin soyadını alır. Evlat edinen isterse çocuğa yeni bir ad verebilir. Ergin olan evlatlık, evlat edinilme sırasında dilerse evlat edinenin soyadını alabilir. Soybağının Hükümleri Soyadı Babasına soybağı ile bağlı olan çocuk babasının soyadını alır. Bir erkekle arasında soybağı olmayan çocuk ise annesinin bekârlık soyadını taşır. Çocuğun bakım ve eğitim giderlerini karşılama Çocuğun bakımı, eğitimi ve korunması için gerekli giderler ana ve baba tarafından karşılanır. Ana ve babanın bakım borcu, çocuğun ergin olmasına kadar devam eder. Çocuk ergin olduğu hâlde eğitimi devam ediyorsa ana ve baba durum ve koşullara göre kendilerinden beklenebilecek ölçüde olmak üzere, eğitimi sona erinceye kadar çocuğa bakmakla yükümlüdürler. Velayet Velayet, kural olarak ergin olmayan çocukların istisnai olarak da kısıtlı erginlerin bakım ve korunmalarının sağlanması için onların kişiliği ve malları üzerinde ana, baba veya evlat edinenin sahip oldukları hak, yetki ve yükümlülüklerin tümüdür. Velayete tabi olanlar Ergin olmayan çocuklar, kural olarak velayet altındadırlar. Hâkim vasi atanmasına gerek görmedikçe, kısıtlanan ergin çocuklar da velayet altına alınabilirler. Velayet altındaki kişi, sınırlı ehliyetsizdir. Velayete sahip olanlar Velayet hakkı sahibi (veli), ancak çocuğun anası, babası veya evlat edinen olabilir. Bunlar dışında bir kişi veli olamaz. Evlilik devam ettiği sürece ana ve baba velayeti birlikte kullanırlar. Ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hâli gerçekleşmişse hâkim, velayeti eşlerden birine verebilir. Velayet, ana ve babadan birinin ölümü hâlinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir. Ana ve baba evli değilse velayet anaya aittir. Velayetin kapsamı Genel olarak (TMK m. 339) Ana ve baba, çocuğun bakım ve eğitimi konusunda onun menfaatini göz önünde tutarak gerekli kararları alır ve uygularlar. Çocuk, ana ve babasının sözünü dinlemekle yükümlüdür. Ana ve baba, olgunluğu ölçüsünde çocuğa hayatını düzenleme olanağı tanır; önemli konularda olabildiğince onun düşüncesini göz önünde tutarlar. Çocuk, ana ve babasının rızası dışında evi terk edemez ve yasal sebep olmaksızın onlardan alınamaz. Çocuğun adını ana ve babası koyar. Çocuğun temsil edilmesi Ana ve baba, velayetleri çerçevesinde üçüncü kişilere karşı çocuklarının yasal temsilcisidirler. Çocuğun korunması Çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde, ana ve baba duruma çare bulamaz veya buna güçleri yetmezse hâkim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır. Çocuğun korunmasına ilişkin diğer önlemlerden sonuç alınamaz ya da bu önlemlerin yetersiz olacağı önceden anlaşılırsa, hâkim aşağıdaki hâllerde velayetin kaldırılmasına karar verir:

- Ana ve babanın deneyimsizliği, hastalığı, başka bir yerde bulunması veya benzeri sebeplerden biriyle

velayet görevini gereği gibi yerine getirememesi.

- Ana ve babanın çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi veya ona karşı yükümlülüklerini ağır biçimde savsaklaması. Velayet, ana ve babanın her ikisinden kaldırılırsa çocuğa bir vasi atanır. Kararda aksi belirtilmedikçe, velayetin kaldırılması mevcut ve doğacak bütün çocukları kapsar. Velayetin kaldırılmasını gerektiren sebep ortadan kalkmışsa hâkim, resen ya da ana veya babanın istemi üzerine velayeti geri verir. Çocuğun malları Ana ve baba, velayetleri devam ettiği sürece çocuğun mallarını yönetme hakkına sahip ve bununla yükümlüdürler; kural olarak hesap ve güvence vermezler. Ana ve babanın yükümlülüklerini yerine getirmedikleri durumlarda hâkim müdahale eder. Ana ve baba, kusurları sebebiyle velayetleri kaldırılmadıkça çocuğun mallarını kullanabilirler.

GENİŞ ANLAMDA AİLE İLİŞKİLERİ

Nafaka Yükümlülüğü Türk Medeni Kanunu'na göre herkes, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan alt soyu (çocuğu, evlatlığı, torunları vb.) ve üst soyu (ana, babası, ninesi vb.) ile kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür (m. 364/1). Bu nafaka, yardım nafakası olarak da adlandırılmaktadır. Yeme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım ve eğitim gibi bireyin maddi varlığını geliştirmek için zorunlu ve gerekli görülen harcamaları karşılayacak düzeyde geliri olmayanların yoksul oldukları söylenebilir. Kardeşlerin nafaka yükümlülükleri refah içinde bulunmalarına bağlıdır (TMK 364/2). Kendisinden nafaka talep edilen kardeşin refah içinde olup olmadığını hâkim takdir eder. Türk Medeni Kanunu'na göre yardım nafakası, mirasçılıktaki sıra göz önünde tutularak açılır (m. 365/1). Buna göre kişi, önce alt soyundan (çocuk veya evlatlık, torun, torun çocuğu vb.), sonra ana babasından, sonra kardeşlerinden ve ondan sonra büyükanne ve büyükbabalarından nafaka isteyebilir. Yardım nafkasına ilişkin dava, davacının geçinmesi için gerekli ve karşı tarafın mali gücüne uygun bir yardım isteminden ibarettir. Ev Düzeni Türk Medeni Kanunu'nda ev düzeni kavramıyla en geniş anlamda aile, yani birlikte aile hâlinde yaşayan ve aynı otoriteye tabi kişilerin meydana getirdikleri birlik ele alınmıştır. Aile hâlinde yaşayan birden çok kimsenin oluşturduğu topluluğun kanuna, sözleşmeye veya örfü göre belirlenen bir ev başkanı varsa evi yönetme yetkisi ona ait olur. Ev başkanı, ev halkından olan küçüğün, kısıtlının, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı bulunan kişinin verdiği zarardan, sorumludur (TMK m. 367/1). Ev başkanının bu sorumluluğu bir kusursuz sorumluluk hâlidir. Aile Malları Türk Medeni Kanunu'nda aile malları başlığı altında aile vakfına, aile mallarına ortaklığına ve aile yurduna ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Ancak Türkiye'de bu kurumlara rastlamak pek mümkün değildir. Vesayet Vesayet, Aile Hukuku Kitabı'nın üçüncü kısmında ele alınmıştır. Velisi bulunmayan küçüklerle mahkeme tarafından kısıtlanan erginlerin korunmasına hizmet eden kuruma vesayet denir. Vesayeti Gerektiren Hâller Vesayeti gerektiren hâller, küçüklük ve kısıtlılıktır. Velayet altında bulunmayan her küçük vesayet altına alınır. Kısıtlılık, ergin bir kişinin Türk Medeni Kanunu'nda sınırlı bir biçimde belirtilen sebeplerden biriyle mahkeme kararıyla kısıtlanması hâlinde gündeme gelir. Türk Medeni Kanunu'nda sınırlı bir biçimde belirtilen kısıtlama sebepleri, akıl hastalığı, akıl zayıflığı, savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim, bir yıldan daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı ceza ve ilginin isteğidir. Vesayet Organları Vesayet organları, vesayet daireleri ile vasi ve kayyımlardır. Kamu vesayeti (TMK m. 397), vesayet makamı ve denetim makamından oluşan vesayet daireleri tarafından yürütülür. Vesayet makamı sulh hukuk mahkemesi, denetim makamı ise asliye hukuk mahkemesidir. Yetkili vesayet daireleri, küçüğün veya kısıtlının yerleşim yerindeki vesayet daireleridir. Vesayet altındaki kişinin menfaatinin haklı gösterdiği, özellikle bir işletmenin, bir ortaklığın veya benzeri işlerin sürdürülmesi gerektiği takdirde vesayet istisnai olarak bir aileye de verilebilir (TMK m. 398/1). Buna özel vesayet denir. Kamu vesayetinde vesayet makamı sulh hukuk mahkemesidir. Özel vesayette ise vesayet makamı aile meclisidir. Vasi, vesayet altındaki küçüğün veya kısıtlının kişiliği ve mal varlığı ile ilgili bütün menfaatlerini korumak ve hukuki işlemlerde onu temsil etmekle yükümlüdür. Vasi, vesayet makamı tarafından atanır. Kural olarak tek bir kişi vasi olarak atanır. Ancak gereken durumlarda, bu görevi birlikte veya vesayet makamı tarafından belirlenen yetkileri uyarınca ayrı ayrı yerine getirmek üzere birden çok vasi atanabilir. Rızaları bulunmadıkça birden çok kimse vesayeti birlikte yürütmekle görevlendirilemez. Vasi olarak atanabilmek için bu görevi yapabilecek yetenekte olmak ve ergin olmak gereklidir. Haklı sebepler engel olmadıkça, vesayet makamı, vesayet altına alınacak kişinin öncelikle eşini veya yakın hısımlarından birini, vasilik koşullarına sahip olmaları kaydıyla bu göreve atar. Bu atamada yerleşim yerlerinin yakınlığı ve kişisel ilişkiler göz önünde tutulur. Haklı sebepler engel olmadıkça, vasilige, vesayet altına alınacak kişinin ya da ana veya babasının gösterdiği kimse atanır. Vesayet altına alınan kimsenin yerleşim yerinde oturanlardan vasilige atananlar, kural olarak bu görevi kabul etmekle yükümlüdürler. Kayyım, bir başkasının belirli işleri görmek veya mal varlığını yönetmek için atanır. Vesayetin Yürütülmesi Vasinin işe başladığı sırada yerine getirmesi gereken görevler, defter tutma, değerli şeylerin saklanması, taşınırın satılması, paraların yatırılması, yatırımların dönüştürülmesi, ticari ve sınai işletmeler hakkında karar verilmesi, taşınmazların satılmasıdır. Vasinin vesayetin devamı sırasındaki görevleri ise vesayet altındaki kişiye özen gösterme, vesayet altındaki kişiyi temsil etme, vesayet altındaki kişinin mal varlığını yönetmedir. Vasilik görevi, vasinin fiil ehliyetini yitirmesi, ölümü, iki yıllık görev süresi dolmasına rağmen bu sürenin uzatılmaması durumunda sona

erer. Vasiliğe engel bir sebebin ortaya çıkması durumunda vasi, görevinden çekilmek zorundadır. Vasilikten kaçınma sebebinin ortaya çıkması durumunda vasi, görev süresinin bitiminden önce görevinden alınmasını isteyebilir; ancak önemli sebeplerin varlığı hâlinde görevine devam etmek zorundadır. Vasinin görevden alınması da mümkündür. Vesayet dairelerinin görevleri şikâyet ve itirazları incelemek, belirli hususlarda izin vermek ve rapor ve hesapları incelemektir. Vesayetin Sona Ermesi Küçük üzerindeki vesayet, onun ergin olmasıyla kendiliğinden sona erer. Özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkûmiyet sebebiyle kısıtlı bulunan kişi üzerindeki vesayet, hapis hâlinin sona ermesiyle kendiliğinden ortadan kalkar. Diğer kısıtlılar üzerindeki vesayet, ise yetkili vesayet makamının kararıyla sona erer. Görevi sona eren vasi, yönetimle ilgili son raporu ve kesin hesabı vesayet makamına vermekle yükümlü olduğu gibi; mal varlığını vesayet altındaki kişiye, mirasçılara veya yeni vasiye teslim edilmek üzere hazır bulundurmak zorundadır.

MİRAS HUKUKUNUN TEMEL KAVRAMLARI

Miras Miras, bir gerçek kişinin ölümüyle (veya gaipliğine karar verilmesiyle) mirasçılara geçen özel hukuk ilişkilerinin tümüdür. Mirasa, tereke adı da verilir. Bir gerçek kişinin şahıs varlığı hakları -kural olarak- onun ölümüyle sona erdiğinden terekede yer almazlar. Ancak şahıs varlığına dâhil olup da istisnaen terekede yer alan bazı haklar da mevcuttur. Kural olarak ölenin mal varlığı aktif ve pasifiyle birlikte terekeyi oluşturur. Ancak mal varlığında bulunduğu hâlde terekede yer almayan bazı hak ve borçlar da vardır. Bunlar ölenin şahsına bağlı olup onun ölümüyle sona eren hak ve borçlarıdır. Kural olarak mal varlığında yer almayan hukuki ilişkiler terekede de yer almazlar. Ancak mal varlığında yer almayıp da terekede bulunan istisnai bazı hak ve borçlar da mevcuttur. Mirasbırakan Bu terimle, ölümü ile kendisine ait özel hukuk ilişkilerinin hukuki akıbetinin düzenlendiği kişi ifade edilir. Bu kişi muris olarak da adlandırılmaktadır. Ölüm, sadece gerçek kişiler için söz konusu olabildiğinden, mirasbırakan da ancak gerçek bir kişi olabilir. Tüzel kişiler için ölüm söz konusu olmadığından bir tüzel kişinin mirasbırakan sıfatını alması da mümkün değildir. Mirasçı Mirasbırakanın ölümü nedeniyle terekesi üzerinde külli halef sıfatıyla hak sahibi olan kişiye mirasçı denir. Mirasçılığın türleri Yasal (kanuni) mirasçı Kanun gereği tereke üzerinde külli halef sıfatıyla hak sahibi olan kişiye yasal mirasçı denir. Türk Medeni Kanunu'na göre mirasbırakanın bazı kan hısımları (m. 495-498), sağ kalan eşi (m. 499) evlatlığı (m. 500) ve Devlet (m. 501) yasal mirasçılardır. Devletin yasal mirasçılığı hariç olmak üzere yasal mirasçılık, mirasın aileye kalması prensibinin gereğidir. Yasal mirasçılar arasında bir de saklı paylı mirasçılar adı verilen daha küçük bir grup vardır. Bunlar mirasbırakanın altsoyu, ana ve babası ve sağ kalan eşidir. Saklı paylı mirasçıların kanuni miras paylarının belirli bir kısmı ya da tamamı onların saklı paylarını (TMK m. 506) teşkil eder ve mirasbırakan -kural olarak- bu paylar üzerinde tasarrufta bulunamaz (TMK m. 505). Atanmış Mirasçı Mirasbırakanın arzusuyla tereke üzerinde külli halef sıfatıyla hak sahibi olan kişiye atanmış mirasçı denir. Mirasbırakan, bir gerçek kişiyi mirasçı olarak atayabileceği gibi, bir tüzel kişiyi de mirasçı olarak atayabilir. Bu hâlde mirasbırakan olamayıp (Devlet hariç) yasal mirasçı sıfatını alamayan tüzel kişiler, atanmış mirasçı olabilirler. Hukukumuzda kural, atanmış mirasçılık; istisna ise yasal mirasçılıktır. Zira saklı paylı mirasçısı olmayan bir mirasbırakan, diğer yasal mirasçıların varlığına rağmen tüm mirasını atanmış mirasçılara bırakabilir. Somut bir olayda tereke üzerinde külli halef sıfatıyla hak sahibi olanlar sadece yasal ya da sadece atanmış mirasçılar olabileceği gibi, bunların her ikisinin birlikte hak sahibi olmaları da mümkündür. Mirasçı olabilmek için gerekli koşullar Mirasçı sıfatının kazanılabilmesi için şu koşulların gerçekleşmesi gerekir.

1.Hak ehliyetine sahip olmak

2.Mirasbırakanın ölümü anında sağ olmak

3.Mirastan yoksun olmamak Mirastan yoksun olan kişiler, mirasçı olamayacakları gibi, ölüme bağlı tasarrufla herhangi bir hak da edinemezler. Türk Medeni Kanunu'na göre mirastan yoksunluk sebepleri şunlardır (m. 578/1):

- Mirasbırakanı, kasten ve hukuka aykırı olarak öldürmek veya öldürmeye teşebbüs etmek,
- Mirasbırakanı, kasten ve hukuka aykırı olarak sürekli şekilde ölüme bağlı tasarruf yapamayacak duruma getirmek,
- Mirasbırakanın ölüme bağlı bir tasarruf yapmasını veya böyle bir tasarruftan dönmesini aldatma, zorlama veya korkutma yoluyla sağlamak ve engellemek,
- Mirasbırakanın artık yeniden yapamayacağı bir durumda ve zamanda ölüme bağlı bir tasarrufu kasten ve hukuka aykırı olarak ortadan kaldırmak veya bozmak. Bu sebeplerden herhangi birini gerçekleştiren kişi kendiliğinden mirastan yoksun olur. Yani bu sonucun gerçekleşmesi için bir işlem yapmaya gerek bulunmaz.

4.Mirasçılıktan çıkarılmamış olmak Türk Medeni Kanunu'na göre mirasbırakan, bazı hâllerde ölüme bağlı bir tasarrufla saklı paylı bir mirasçısını mirasçılıktan çıkarabilir. Mirasçılıktan çıkarma, cezai ve koruyucu olmak üzere iki türdür.

Cezai mirasçılıktan çıkarma: Türk Medeni Kanunu'nun 510. maddesine göre mirasbırakan şu hâllerde saklı paylı bir mirasçısını mirasçılıktan çıkarabilir.

- Mirasçı, mirasbırakana veya mirasbırakanın yakınlarından birine karşı ağır bir suç işlemişse.
- Mirasçı, mirasbırakana veya mirasbırakanın ailesi üyelerine karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine getirmemişse. Koruyucu mirasçılıktan çıkarma: Mirasbırakan,

hakkında borç ödemededen aciz belgesi bulunan altsoyunu, saklı payının yarısı için mirasçılıktan çıkarabilir. Ancak bu yarıyı mirasçılıktan çıkarılanın doğmuş ve doğacak çocuklarına özgülemesi şarttır (TMK m. 513/1).

5. Mirastan Feragat Etmemiş Olmak Türk Medeni Kanunu'na göre mirasbırakan, bir mirasçısı ile karşılıksız veya bir karşılık sağlanarak mirastan feragat sözleşmesi yapabilir (m. 528/1). Feragat eden, mirasçılık sıfatını kaybeder (TMK m. 528/2). Bir karşılık sağlanarak mirastan feragat, sözleşmede aksi öngörülmedikçe feragat edenin altsoyu için de sonuç doğurur (TMK m. 528/3). Mirastan feragat sözleşmesi, belli bir kişi lehine yapılmış olup bu kişinin herhangi bir sebeple mirasçı olamaması hâlinde, feragat hükümden düşer (TMK m. 529/1). Mirastan feragat sözleşmesi belli bir kişi lehine yapılmamışsa en yakın ortak kökün altsoyu lehine yapılmış sayılır ve bunların herhangi bir sebeple mirasçı olamaması hâlinde, feragat yine hükümden düşer (TMK m. 529/2). Mirasın Geçmesi Külli halefiyet, bir mal varlığının bütün olarak, aktif ve pasifiyle, tek bir hukuki işlem veya hukuki olayla bir kişiden başka bir kişiye geçmesini ifade eder. Külli halefiyet, ancak kanunda belirtilen hâllerde söz konusu olabilir. Bu hâllerin en önemlisi de mirasın geçmesidir. Mirasbırakanın ölümü ile (hukuki olay) terekede yer alan tüm haklar, borçlar ve diğer hukuki ilişkiler kendiliğinden mirasçılara geçer (TMK m. 599). Mirasbırakanın ölümü, mirasın açılması olarak da adlandırılır (TMK m. 575). Miras Ortaklığı ve Mirasın Paylaşılması Yasal veya atanmış tek bir mirasçının bulunduğu hâllerde külli halefiyet prensibine göre tereke ona geçer. Birden fazla mirasçının bulunduğu hâllerde ise tereke, yine külli halefiyet prensibine göre bu mirasçıların oluşturduğu ve tüzel kişiliği olmayan miras ortaklığına geçer. Bu hâlde mirasçılar, tereke üzerinde elbirliğiyle hak sahibi olurlar ve kural olarak terekede yer alan tüm haklar üzerinde birlikte tasarruf ederler (TMK m. 640/1-2). Mirasçılar tereke borçlarından da müteselsilen sorumludurlar (TMK m. 641/1). Miras ortaklığı, mirasın paylaşılmasına kadar devam eder. Mirasçılardan her biri, sözleşme veya kanun gereğince ortaklığı sürdürmekle yükümlü olmadıkça, her zaman mirasın paylaşılmasını isteyebilir (TMK m. 642/1). Mirasçılık Belgesi Hem yasal hem de atanmış mirasçılar, mirasbırakanın ölümü ile tereke üzerinde hak sahibi olsalar da tereke üzerinde tasarrufta bulunabilmek için bu terekeye mirasçı olduklarını ispatlamaları gerekir. Bu amaçla sulh mahkemesinden veya noterden alınan belgeye mirasçılık belgesi veya veraset ilamı adı verilir. Mirasçılık belgesi, resmî bir belge olup, geçersizliği her zaman ileri sürülebilir (TMK m. 598/3). Mirasın Reddi Hem yasal hem de atanmış mirasçılar, mirasbırakanın ölümü ile kanun gereği mirası kazansalar da mirası reddetme hakları da mevcuttur (TMK m. 605/1). Hatta ölümü tarihinde mirasbırakanın ödemededen aczi açıkça belli veya resmen tespit edilmiş ise miras reddedilmiş sayılır (TMK m. 605/2). Mirasçıların iradesi dışında gerçekleşen bu durumu ifade etmek üzere hükmi ret terimi kullanılmaktadır. Bu durumda mirasçılar, mirası kazanmak istiyorsa, açıkça kabul beyanında bulunmaları gerekir. Mirasçıların kendi iradeleriyle mirası reddetmeleri hâli ise gerçek ret olarak adlandırılmaktadır. Mirasın gerçek reddi, kayıtsız ve şartsız olmalıdır (TMK m. 609/2). Mirasın kısmen kabul kısmen ret edilmesi de mümkün değildir. Miras ya tümünden reddedilir ya da reddedilmez. Yasal bir mirasçı, mirasçı olduğunu daha sonra öğrendiklerini ispat etmedikçe mirasbırakanın ölümü anından itibaren üç ay içinde mirası reddetmelidir. Atanmış bir mirasçı ise mirasbırakanın kendisini mirasçı olarak atadığı vasiyetnamenin kendisine resmen bildirildiği tarihten itibaren üç ay içinde mirası reddedebilir (TMK m. 606). Yasal süre içinde mirası reddetmeyen mirasçı, mirası kayıtsız şartsız kazanmış olur. Yasal süre içinde usulüne uygun bir biçimde mirası reddeden kişinin mirasçılık sıfatı sona erer. Terekenin Resmî Defterinin Tutulması Mirası reddetmeye hakkı olan her mirasçı, terekenin resmî defterinin tutulmasını isteyebilir (TMK m. 619/1). Bu talep, mirası kabul veya rer konusunda mirasçıların karar vermesine yardım eden bir yoldur. Zira bu şekilde tereke hakkında açık bir bilgi sahibi olabilmek mümkündür. Red için söz konusu olan üç aylık sürenin ilk bir ayı içinde resmî defter tutulması istenebilir (TMK m. 619/2). Resmî defter, sulh makkemesi tarafından düzenlenir ve bu deftere terekeye ait aktif ve pasifler takdir edilen değerleriyle yazılır (TMK m. 620/1). Resmî kayıtlardan veya mirasbırakanın belgelerinden varlığı anlaşılan alacaklar ve borçlar, deftere doğrudan doğruya geçirilir (TMK m. 622/1). Sulh mahkemesi, mirasbırakanın alacaklıları ile borçlularını belli bir süre içinde alacaklarını ve borçlarını bildirmeleri için bir ay arayla iki defa yapılacak ilan yoluyla çağırır. Çağrı, kefalet sebebiyle alacaklı ve borçlu olanları da kapsar (TMK m. 621/1). Bildirim süresi, ikinci ilandan başlayarak en az bir aydır (TMK m. 621/3). Defterin tutulması tamamlandıktan sonra ilgililer, kendilerine tanınacak en az bir aylık süre içerisinde defteri inceleyebilirler (TMK m. 623/1). Defteri inceleme süresi bittikten sonra her mirasçı, mahkeme tarafından bir ay içinde beyanda bulunmaya çağırılır (TMK m. 626/1). Mirasçılardan her biri, tanınan süre içinde mirası reddettiğini veya resmî tasfiye istediğini ya da deftere göre veya kayıtsız şartsız kabul ettiğini beyan edebilir (TMK m. 627/1). Süresi içinde herhangi bir beyanda bulunmayan mirasçı, mirası tutulan deftere göre kabul etmiş sayılır (627/2). Resmî deftere göre kabul edilen miras, mirasçıya sadece deftere yazılmış borçlarla geçer (TMK m. 628/1). Terekenin Resmî Tasfiyesi Her mirasçı, mirasçı ret veya resmî deftere göre kabul edeceği yerde terekenin resmî tasfiyesini isteyebilir. Bu istem, birlikte mirasçı olanlardan birinin mirası kabul etmesi hâlinde dikkate alınmaz. Resmî tasfiye hâlinde mirasçılar, terekenin borçlarından sorumlu olmazlar (TMK m. 632). Mirasbırakanın alacaklarını elde

edemeyeceklerinden inandırıcı sebeplerle kuşku duyan alacaklıları, istedikleri hâlde alacakları ödenmediği veya kendilerine güvence verilmediği takdirde, mirasbırakanın ölümünden ya da vasiyetnamenin açılmasından başlayarak üç ay içinde, terekenin resmî tasfiyesini isteyebilirler. Aynı koşulların varlığı hâlinde vasiyet alacaklıları da haklarının korunması için gerekli önlemlerin alınmasını isteyebilirler (TMK m. 633). Resmî tasfiye, sulh mahkemesince veya atayacağı bir ya da birkaç tasfiye memuru tarafından yapılır (TMK m. 634/1). Miras Sebebiyle İstihkak Davası Yasal veya atanmış mirasçı, terekeyi veya bazı tereke mallarını elinde bulunduran kimseye karşı mirasçılıktaki üstün hakkını ileri sürerek miras sebebiyle istihkak davası açabilir (TMK m. 637/1). Miras sebebiyle istihkak davası, davacının kendisinin mirasçı olduğunu ve iyi niyetli davalının terekeyi veya tereke malını elinde bulundurduğunu öğrendiği tarihten başlayarak bir yıl ve her hâlde mirasbırakanın ölümünün veya vasiyetnamenin açılmasının üzerinden on yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. İyi niyetli olmayanlara karşı zaman aşımı süresi yirmi yıldır (TMK m. 639). Ölüme Bağlı Tasarruf Ölüme bağlı tasarruf, bir kişinin ölümünden sonra hüküm doğurmak üzere meydana getirdiği, terekesinin geleceğine ilişkin olan veya terekesiyle ilgili olmayan emirlerini içeren hukuki işlemdir.

KAN HİSİMLARININ MİRASÇILIĞI

Miras bırakanın bazı kan hısımları onun yasal mirasçılardır. Hukukumuzda hangi kan hısımlarının mirasçı olacağı zümre sistemine (parantel sisteme) göre belirlenir. Zümre (Parantel) Sistem Zümre sistemi, nesillerin birbirini izlemesinden kaynaklanan doğal ilişkiye dayanır. Zümre, bir kişiden üreyenlerin (zümre başı) o kişiyle birlikte meydana getirdiği topluluktur. Yani zümre, ortak asıl ve ondan gelen altsoydan oluşur. Miras hukukunun hareket noktası, miras bırakan olduğu için zümreler miras bırakandan başlayarak saptanırlar. Yani birinci zümrenin zümre başı, bizzat miras bırakandır. Birinci zümreden sonra miras bırakanın yakından uzağa doğru her aslı zümre başı olarak alınıp zümreler oluşturulur. Bu hâlde miras bırakanın ana-babası ve onların altsoyu ikinci zümreyi oluştururlar. Miras bırakanın büyükana ve büyükbabaları ve onların altsoyları da üçüncü zümreyi oluştururlar. Miras bırakanın büyükana ve büyükbabalarının ana ve babaları da kendi altsoylarıyla birlikte bir zümre oluştururlar. Bu şekilde sayamayacağımız kadar çok sayıda zümre oluşturmak mümkündür. Bu nedenle zümrelere dâhil olan herkesin mirasçı olması pratik açıdan mümkün olmadığı gibi çok uzak hısımların birbirlerine mirasçı olmaları da uygun değildir. Bu düşünceden hareket eden kanun koyucu, mirasçı olabilecek zümre sayısını üç ile sınırlamıştır. Yani sadece ilk üç zümreye dâhil olan kişiler yasal mirasçı olabilirler. Birinci zümre Bu zümrenin başı bizzat miras bırakandır. Ancak bir kişinin kendisine mirasçı olması mümkün değildir. Bu nedenle birinci zümreyi miras bırakanın altsoyu oluşturur (TMK m. 495). Yani miras bırakanın çocukları, torunları, torun çocukları ve sonrakiler aşağıya doğru sınırsız olacak şekilde birinci zümrede yer alırlar. İkinci zümre Miras bırakanın anası ve babası ile onların altsoyu, yani miras bırakanın kardeşleri, yeğenleri, yeğenlerinin çocukları vs. aşağıya doğru sınırsız olacak şekilde ikinci zümreyi oluştururlar (TMK m. 496). Üçüncü zümre Miras bırakanın büyük ana ve büyük babaları ile onların altsoyu, yani miras bırakanın amca, hala, dayı ve teyzeleri, kuzenleri, kuzen çocukları vs. aşağıya doğru sınırsız olacak şekilde üçüncü zümreyi oluştururlar. Zümre Sistemine Hâkim Olan İlkeler Mirasçı olabilmek için ilk üç zümreden birine dâhil olma Bir kişinin yasal mirasçı olabilmesi için miras bırakanın kan hısmı olması gerekir. Bu nedenle kayın hısımları asla yasal mirasçı olamazlar. Aslında evlatlık ve altsoyu, miras bırakanın kan hısmı olmamakla birlikte kanunen birinci zümreye dâhil edildiklerinden (TMK m. 500) yasal mirasçı olabilirler. Evlilik birliği dışında doğan çocuk, her ne kadar aralarında kan bağı olsa da soybağı ile bağlı olmadığından biyolojik babasına mirasçı olamaz. Bunun için çocukla biyolojik babası arasında soybağının kurulması gerekir. Yani ya ana ve biyolojik baba evlenmeli ya da çocuk baba tarafından tanınmalı veya mahkeme tarafından babalığa hükmedilmelidir. Bu yollardan biriyle kurulan soybağı, geçmişe etkili olduğu için çocuk ana rahmine düştüğü andan itibaren babasına mirasçı olur (TMK m. 498). Yasal mirasçı olabilmek için önemli olan yalnızca miras bırakanın kan hısmı olmak değil, ilk üç zümreden birine dâhil olmaktır. Örneğin miras bırakanın büyük babasının babası, kan hısmı olmakla birlikte dördüncü zümrede yer aldığı için yasal mirasçı değildir. Bir önceki zümrede mirasçı bulunması bir sonraki zümrenin mirasçılığını engeller Bir sonraki zümrenin mirasçı olabilmesi, bir önceki zümrede hiçbir mirasçının bulunmaması ya da var olan mirasçıların red, mirasçılıktan çıkarma, mirastan yoksunluk ya da mirastan feragat gibi bir sebeple mirasa çağrılmamaları koşuluna bağlıdır. Bu bakımdan önce gelen zümrede tek bir mirasçının varlığı dahi bir sonraki zümrenin mirasa çağrılmasını engeller (TMK m. 496/1 c.1, m. 497/1 c. 1). Bu hâlde birinci zümrede mirasçı varsa ikinci zümredeki yasal mirasçı olamazlar. Bir zümre içinde ön sıradaki mirasçılar alt sıradaki mirasçıların mirasçılığını engeller Bir zümre içinde miras bırakana daha uzak sırada olan kan hısımlarının mirasçı olabilmeleri, bu zümre içinde daha yakın sırada kan hısımlarının bulunmamasına ya da varsa bunların herhangi bir sebeple mirasa çağrılmamalarına bağlıdır. Zümre başları ve kök başlarının önceliği Bir zümre içinde ön sıradaki mirasçıların alt sıradaki mirasçıların mirasçılığını engellemeleri kuralının bir sonucu olarak zümre başları altsoylarının mirasçılığını engeller. Yani zümre başı, mirasta daima önceliklidir. Bir zümre içinde zümre başından sonra gelen çocuğun altsoyuyla oluşturduğu topluluğa kök denir. Bir zümre içinde zümre başının bulunmaması ya da herhangi bir sebeple mirasa çağrılmaması hâlinde kök başı yasal mirasçı olarak altsoyunun yasal mirasçılığını engeller. Kök de kendi içinde alt köklere ayrılır. Zümre ve kök başının bulunmadığı ya da herhangi bir sebeple mirasa çağrılmadıkları hâllerde alt kök başının varlığı altsoyunun mirasçılığını engeller. Zümre başı ya da kök başına altsoyun halef olması Bir zümre içinde ön sıradaki mirasçılar alt sıradaki mirasçıların mirasçılığını engeller, kuralının doğal bir sonucu olarak miras bırakandan önce ölen ya da herhangi bir sebeple mirasa

çağrılmayan zümre ya da kök başlarının yerini altsoyları alır. Bu hâlde altsoy, halefiyet yoluyla yasal mirasçı olur (TMK m. 495/3, m. 496/2, m. 497/2). İvazlı feragat, aksi öngörülmedikçe feragat edenin altsoyunu da etkilediğinden (TMK m. 528/3), bu hâlde halefiyet kuralı uygulanamaz. Miras bırakanın eşinin yasal mirasçı olduğu hâllerde de 3. zümrede halefiyet zümre başlarının çocuklarıyla sınırlı olarak uygulanır (TMK m. 497/5). Mirasın birinci zümrede kök başlarına ikinci ve üçüncü zümrelerde zümre başlarına göre eşit olarak paylaşılması Zümre ya da kök başlarının miras bırakandan önce ölmüş olmaları ya da herhangi bir sebeple mirasa çağrılmamaları hâlinde onlara düşen miras payı altsoyun zümre ya da kök başına halef olmaları kuralı gereği altsoy arasında eşit olarak paylaşılır (TMK m. 495/2, m. 496/1 c. 2, m. 497/1 c. 2). İkinci ve Üçüncü Zümrelerde Mirasın Ana ve Baba Hattı Olarak İkiye Ayrılması Ana ve baba eşit olarak mirasçılardır (TMK m. 496/2 c. 2). Ana ya da babadan biri, miras bırakandan önce ölmüşse ona düşen miras payı halefiyet yoluyla altsoyuna geçer (TMK m. 496/2). Ölen ana ya da babanın altsoyu yoksa mirasın tümü sağ olan diğerine geçer (TMK m. 496/3). Miras bırakanın ana ve babası, altsoy bırakmaksızın miras bırakandan önce ölmüşlerse miras üçüncü zümreye geçer (TMK m. 497/1 c. 1). Aynı kurallar, Türk Medeni Kanunu'nun 497. maddesine göre üçüncü zümre bakımından da geçerlidir. Yarım Kan Hısımlarının Mirasçılığı Yarım kan hısmı, miras bırakan ile ortak olan asıllarının zümresinden pay alır.

EVLATLIĞIN MİRASÇILIĞI

Evlatlık ve evlatlığın altsoyu, evlat edinene kan hısmı gibi mirasçı olurlar (TMK m. 500/1 c. 1). Evlatlık ve altsoyu, evlat edinenin altsoyu olarak birinci zümrede yer alırlar. Ancak evlatlık ve altsoyu, sadece evlat edinene yasal mirasçı olurlar. Zira evlat edinme ile sadece evlatlık ve altsoyu ile evlat edinene arasında (yapay da olsa) hısımlık kurulmuş olur. Bu yüzden evlatlık ve altsoyu, evlat edinenin hısımlarına yasal mirasçı olamazlar. Evlat edinen ile evlatlık ve altsoyu arasındaki yasal mirasçılık tek yönlüdür. Yani evlat edinen veya hısımları, evlatlığa yasal mirasçı olamazlar (TMK m. 500/2). Evlatlığın kendi ailesine, yani kan hısımlarına olan mirasçılığı da devam eder (TMK m. 500/1 c. 2). Böylece evlatlık ve altsoyu, hem kan hısımlarından hem de evlat edinenden miras alırlar.

SAĞ KALAN EŞİN MİRASÇILIĞI

Sağ kalan eş, hiçbir zümreye dâhil değildir. Ancak her zümreyle birlikte yasal mirasçı olur.

Sağ kalan eşin yasal miras payı birlikte mirasçı olduğu zümreye göre şu şekildedir (TMK m. 499):

- Sağ kalan eş, birinci zümre ile birlikte mirasçı oluyorsa miras payı terekenin dörtte biridir.
- Sağ kalan eş, ikinci zümre ile birlikte mirasçı olursa yasal miras payı terekenin yarısıdır.
- Sağ kalan eş, üçüncü zümrede zümre başları ve onların çocuklarıyla birlikte mirasçı oluyorsa yasal miras payı terekenin dörtte üçüdür.

İlk iki zümrede hiçbir mirasçı yoksa üçüncü zümrede de zümre başları ve onların çocukları mirasçı değillerse sağ kalan eş tek başına mirasçı olur. Evliliğin Butlanı Davasının Eşin Mirasçılığına Etkisi Bir evlilik hâkimin butlan kararı ile sona ermişse artık eşler, bu sıfatla birbirlerine yasal mirasçı olamazlar. Türk Medeni Kanunu'nun 159. maddesine göre, evlenmenin butlanını dava etme hakkı mirasçılara geçmez. Ancak mirasçılar, açılmış olan davayı sürdürebilirler. Dava sonucunda evlenme sırasında iyi niyetli olmadığı anlaşılan sağ kalan eş, yasal mirasçı olamayacağı gibi, daha önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflarla kendisine sağlanan hakları da kaybeder. Boşanma Davasının Eşin Mirasçılığına Etkisi Türk Medeni Kanunu'nun 181. maddesinin ilk fıkrasına göre, boşanan eşler, bu sıfatla birbirlerinin yasal mirasçısı olamazlar ve boşanmadan önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflarla kendilerine sağlanan hakları, aksi tasarruftan anlaşılmadıkça, kaybederler. Bu hükmün ikinci fıkrasına göre boşanma davası devam ederken, ölen eşin mirasçılarının birisinin davaya devam etmesi ve diğer eşin kusurunun ispatlanması hâlinde de birinci fıkra hükmü uygulanır. Yani eşler, bu sıfatla birbirlerinin yasal mirasçısı olamazlar ve boşanmadan önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflarla kendilerine sağlanan hakları, aksi tasarruftan anlaşılmadıkça kaybederler.

DEVLETİN MİRASÇILIĞI

Türk Medeni Kanunu'na göre mirasçı bırakmaksızın ölen kimsenin mirası, devlete geçer (m. 501). Buna göre devletin yasal mirasçı sıfatıyla mirası kazanabilmesi, miras bırakanın hiçbir yasal mirasçısının bulunmamasına ve terekesinin tamamı için mirasçı atamamış olmasına bağlıdır. Devletin yasal mirasçı sıfatıyla mirası kazanabilmesi için öncelikle miras bırakanın mirasçısının olup olmadığı tespit edilmelidir. Burada uygulanması gereken usul, Türk Medeni Kanunu'nun 594. maddesinin ilk fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre miras bırakanın mirasçısı bulunup bulunmadığı bilinmiyorsa sulh hâkimi uygun araçlarla ve bir ay ara ile iki defa ilan yapıp hak sahiplerini son ilandan başlayarak en geç bir yıl içinde mirasçılık sıfatlarını bildirmeye çağırır. Bu hükmün ikinci fıkrasında ilan süresinde kimsenin başvurmadığı ve sulh hâkiminin de hiçbir mirasçı tespit edemediği hâllerde, miras sebebiyle istihkak davası açma hakkı saklı kalmak üzere mirasın devlete geçeceği belirtilmiştir. Devletin mirasçılığının kendine has bazı özellikleri de vardır. Mirasın devlete geçtiği hâllerde terekenin resmî defterinin tutulması gerekir (TMK m. 631/1). Oysa diğer hâllerde terekenin resmî defterinin tutulabilmesi için miras reddetme hakkı olan mirasçılardan birinin talepte bulunması gerekir (TMK m. 619/1). Yine diğer mirasçıların aksine devlet, tereke borçlarından sınırsız bir biçimde sorumlu değildir. Devlet, deftere yazılı borçlardan sadece bu miras yoluyla edindiği değerler ölçüsünde

sorumludur (TMK m. 631/2).

ÖLÜME BAĞLI TASARRUFTA EHLİYET

Ölüme bağlı tasarruf, mirasbırakanın ölümünden sonra sonuç doğurmak üzere yapmış olduğu hukuki işlemleri ifade eder. Vasiyet yapabilmek için ayırt etme gücüne sahip olmak ve 15 yaşını doldurmuş olmak yeterlidir. Miras sözleşmesi yapabilmek için ise ayırt etme gücüne sahip olmanın yanı sıra ergin olmak ve kısıtlı olmamak gereklidir.

ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLARIN YORUMU

Ölüme bağlı tasarrufların doğru anlaşılması, mirasbırakanın gerçek iradesinin bulunması için bazen ölüme bağlı tasarrufların yorumlanması gerekir. Ölüme bağlı tasarrufların yorumunda mirasbırakanın iradesi belirleyici olur. Miras sözleşmelerinde ise -sözleşmelerin yorumunda başvurulana- güven teorisinin etkileri görülür. Ölüme bağlı tasarrufların yorumunda başvurulana ilkelere biri favor testamenti ilkesidir. Bu ilke ile ölüme bağlı tasarrufun mümkün olduğu kadar korunması, geçerli olacak ve kalacak şekilde yorumlanması amaçlanmaktadır.

ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLARIN ÇEŞİTLERİ

Ölüme bağlı tasarruflar, şekli anlamda ve maddi anlamda olmak üzere iki grupta incelenir.

ŞEKLİ ANLAMDA ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLAR

Şekli anlamda ölüme bağlı tasarruflar ikiye ayrılır: Vasiyet ve miras sözleşmesi. Burada sınırlı sayıllık (kapalı sayı, numerus clausus) ilkesi geçerli olduğundan, iradi olarak başka bir ölüme bağlı tasarruf şekli belirlenemez. Vasiyet Vasiyet, mirasbırakanın tek taraflı irade açıklaması ile mirasıyla ilgili olarak ölümünden sonrası hakkında tasarrufta bulunmasıdır. Vasiyetin ne şekilde yapılması gerektiği kanunla sınırlayıcı şekilde düzenlenmiştir. Buna göre vasiyet üç şekilde yapılabilir. Bunlar resmî vasiyetname, el yazılı vasiyetname ve sözlü vasiyettir. Resmî vasiyetname Resmî vasiyetname, vasiyetnamenin düzenlenmesine resmî bir memurun katıldığı vasiyetnamedir. Resmî memur; sulh hâkimi, noter veya konsoloslar gibi kanunla kendisine bu yetki verilmiş görevlilerdir. Okuma yazma bilenler için resmî vasiyetnamenin hazırlanmasında, mirasbırakan resmî memur önünde isteklerini açıklar. Memur, mirasbırakanın iradesini yazar ya da yazdırır. Yazılı metin oluştuktan sonra, bu metin mirasbırakan tarafından okunur ve imzalanır. Peşine de memur vasiyetnameye tarih koyar ve imzalar. Bu aşamadan sonra mirasbırakan, vasiyetnameyi okuduğunu, bunun son arzularını içerdiğini memurun huzurunda iki tanığa beyan eder. Tanıklar da bu beyanın kendi önlerinde yapıldığını ve mirasbırakanı tasarrufa ehil gördüklerini vasiyetnameye yazarak veya yazdırarak altını imzalarlar. El yazılı vasiyetname El yazılı vasiyetname ya da el yazısı ile vasiyet, işleme resmî bir memurun katılımı olmaksızın mirasbırakanın kendi el yazısı ile ölüme bağlı tasarruflarını bir belgeye aktarması, orada dile getirmesidir. El yazılı vasiyetname mirasbırakan tarafından bizzat saklanabileceği gibi, saklanmak üzere açık veya kapalı olarak notere, sulh hâkimine veya yetkili memura da bırakılabilir. Sözlü vasiyet Sözlü vasiyete, mirasbırakanın yakın ölüm tehlikesi, ulaşımın kesilmesi, hastalık, savaş gibi olağanüstü durumlar yüzünden resmî veya el yazılı vasiyetname yapamadığı durumlarda başvurulabilir. Vasiyetten dönme Mirasbırakan, tek taraflı bir işlem olan vasiyetten sonradan dönebilir. Mirasbırakan, yok etmek suretiyle vasiyetnameden dönebilir. Mirasbırakan, yeni bir vasiyetname yaparak önceki vasiyetnameden her zaman dönebilir. Mirasbırakan, vasiyeti ile bir kişiye belirli bir mal bırakmışsa sonradan o mal üzerinde bu vasiyetle bağdaşmayan başka bir tasarrufta bulunduğu artık o vasiyet ortadan kalkar. Miras sözleşmesi Miras sözleşmeleri, içinde ölüme bağlı tasarrufta bulunulan sözleşmelerdir. Miras sözleşmesini taraflar aralarında yapamazlar. Bu sözleşmenin geçerli olması için resmî vasiyetname şeklinde düzenlenmesi gerekir. Böylece sözleşmenin tarafları, arzularını resmî memura aynı zamanda bildirirler ve düzenlenen sözleşmeyi memurun ve iki tanığın önünde imzalarlar. Miras sözleşmesinin türleri Miras sözleşmeleri, tek taraflı-iki taraflı, ivazlı-ivazsız ve olumlu-olumsuz olmak üzere türlere ayrılırlar. Tek Taraflı-İki Taraflı Miras Sözleşmeleri Eğer miras sözleşmesinde, sadece taraflardan biri ölüme bağlı tasarrufta bulunuyorsa tek taraflı; her iki taraf da ölüme bağlı tasarrufta bulunuyorsa iki taraflı miras sözleşmesinden söz edilir. İvazlı-İvazsız Miras Sözleşmeleri Miras sözleşmesinde, ölüme bağlı tasarrufta bulunma karşılığında karşı taraf bir sağlar arası edim (karşı edim) üstleniyorsa ivazlı (karşılıklı) miras sözleşmesi söz konusu olur. İvazlı miras sözleşmelerinde, mirasçı atanana kişi borç altına girmektedir. Olumlu-Olumsuz Miras Sözleşmesi Bir başka ayırım, olumlu -olumsuz miras sözleşmesi ayırımıdır. Olumlu miras sözleşmesinde (tasarrufi miras sözleşmesi), mirasbırakan, mirasını veya belirli malını sözleşme yaptığı kimseye ya da üçüncü bir kişiye bırakma yükümlülüğü altına girer. Böylece karşı taraf (ya da

üçüncü kişi) mirasçı atanmış olur ya da kendisine belirli bir mal bırakılmış olur. Olumsuz miras sözleşmesi daha çok, mirastan feragat sözleşmesi olarak anılır.

MADDİ ANLAMDA ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLAR

Mirasçı atama, koşul ve yüklemeler, vasiyeti yerine getirme görevlisi atama, vakıf kurma, evlilik dışı çocuğun tanınması gibi tasarruflar girer. Mirasçı atama Mirasbırakan, bu yolla dilediği kişileri kendisine mirasçı atayabilir. Mirasbırakan, atamış olduğu bu mirasçıya, mirasının tamamını veya bir kısmını miras olarak bırakabilir. Mirasın bir kısmının bırakılmasından anlaşılması gereken kanunun ifadesi ile “belli bir oran”dır. Yedek mirasçı atama Mirasbırakan, atadığı mirasçının kendisinden önce ölmesi veya mirası reddetmesi hâlinde onun yerine geçmek üzere bir veya birden çok kişiyi yedek mirasçı olarak atayabilir. Art mirasçı atama Mirasbırakan, ölüme bağlı tasarrufuyla ön mirasçı atadığı kişiyi, mirası, art mirasçıya devretmekle yükümlü kılabilir. Tasarrufun geçiş anı belirtilmemişse ön mirasçının ölümü ile miras art mirasçıya kalır. Eğer tasarrufun geçiş anı belirtilmişse, ön mirasçının bu tarihten önce ölümü hâlinde miras, güvence göstermeleri koşuluyla ön mirasçının mirasçılarına teslim edilir. Belirli mal bırakma Mirasbırakan, bir kimseye onu mirasçı atamaksızın belirli bir mal bırakma yoluyla kazandırmada bulunabilir. Böylece alacak hakkını kazanmış kişi, vasiyeti yerine getirme görevlisi varsa ondan, yoksa diğer yasal ve atanmış mirasçılardan bu hakkını talep eder. Yüklemeler ve koşullar Yüklemeler (mükellefiyetler), mirasbırakanın ölüme bağlı tasarrufta bulunarak, belirli kişilere bazı ödevler yüklemesidir. Mirasbırakan, ölüme bağlı tasarruflarını koşula/şarta da bağlayabilir. Tasarruf hüküm ve sonuçlarını doğurduğu andan itibaren, her ilgili şartın/şartların yerine getirilmesini isteyebilir. Vasiyeti yerine getirme görevlisi atama Mirasbırakan, son arzularının yerine getirilmesi için gerekli işlemleri yapmak üzere bir ya da birden çok gerçek ya da tüzel kişiyi görevli ve yetkili kılabilir. Önceki kanunda vasiyeti yerine getirme görevlisi, vasiyeti tenfiz memuru olarak adlandırılırdı. Vakıf kurma Mirasbırakan, terekesinin tasarruf edilebilir kısmının tamamını veya bir bölümünü özgülemek suretiyle vakıf kurabilir. Çocuğun tanınması Evlilik dışı doğan çocuğun biyolojik babası, çocuğu vasiyetname ile tanıyabilir.

ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLARIN İPTALİ

Ölüme bağlı tasarruflarda hukuk kurallarına aykırılığın temel yaptırımını, favor testamenti ilkesinin bir yansıması olarak iptal edilebilirliktir. TMK m. 557’de yazılı nedenlerin varlığı durumunda ölüme bağlı bir tasarrufun iptali için dava açılabilir. Tasarruf; mirasbırakanın tasarruf ehliyeti bulunmadığı bir sırada yapılmışsa yanılma, aldatma, korkutma veya zorlama sonucunda yapılmışsa tasarrufun içeriği, bağlandığı koşullar veya yüklemeler hukuka veya ahlaka aykırı ise yahut tasarruf kanunda öngörülen şekillere uyulmadan yapılmışsa iptal edilebilir.

SAKLI PAY KAVRAMI

Türk Hukuku'nda esasen mirasbırakana terekesi üzerinde tasarruf serbestisi tanınmıştır ve fakat bu, mirasbırakanın tereke üzerinde sınırsız şekilde tasarruf edebileceği anlamına gelmez. Nitekim mirasbırakan, kanunen belirlenmiş bazı mirasçılara hiç mal mülk bırakmazlık edemez. İşte mirasbırakan tarafından müdahale edilemeyen bu miras paylarına saklı pay (mahfuz hisse); saklı payı olan mirasçılara ise saklı pay sahibi (mahfuz hisseli) mirasçılar denir.

TASARRUF ORANI

Saklı paydan söz edildiğinden akla gelen bir kavram da mirasbırakanın tasarruf oranıdır. Tasarruf oranı mirasbırakanın mirasının serbestçe tasarruf edebileceği kısmına işaret eder ki bu kısım, terekenin saklı pay dışında kalan kısmıdır. Oran olarak ifade edildiğinde, buna tasarruf oranı denir. Tasarruf oranı terekenin mirasbırakan tarafından tasarruf edilebilir kısmını göstermektedir.

TENKİSE ESAS TEREKE

Tasarruf oranının aşılmış aşılmadığı, bir başka deyişle saklı payın ihlal edilip edilmediği tenkise esas tereke üzerinden yapılacak hesapla belirlenir. Bu hesaplama birkaç aşamalıdır. Önce mirasbırakanın net terekesi bulunur. Sonra bu terekeye bazı değerler eklenir. Net terekeye eklenecek bu değerler de kanun koyucu tarafından belirlenmiştir. Bu değerler eklenmek suretiyle bulunan terekeye tenkise esas tereke veya tenkise esas alınan tereke denir. İşte tasarruf oranı da bu terekeye uygulanır ve saklı pay ihlali olup olmadığı anlaşılır. Net Tereke Tereke, Arapça terk sözcüğünden türetilmiştir. Özü itibarıyla, ölen kişinin geride bıraktığı intikale elverişli mal varlığı değerlerini ve hukuki ilişkilerini ifade eder. Tenkise esas terekenin belirlenmesinde net tereke dikkate alınır. Net tereke, terekenin aktif ve pasifinin belirlenmesi ile bulunur. Terekenin aktifi bulunduktan sonra ondan terekenin pasifi çıkarılır ve böylece net tereke elde edilir. Net terekeye safi tereke de denir. Terekenin aktifleri Terekenin aktiflerinde; taşınmazlar, taşınırlar, para ve kıymetli evrak, borçlar hukukundan doğan alacaklar, edinilmiş mallara katılma rejiminden doğan alacak hakkı, ortaklık payları, fikrî ve sınıai eserlerden doğan mali haklar, patentten doğan mali haklar bulunur. Terekenin pasifleri Terekenin pasiflerinde; mirasbırakanın borçları, cenaze giderleri, terekenin korunması maksadıyla yapılan giderler, mirasbırakan ile birlikte yaşayan kişilerin bakım ve geçim giderleri, mirasbırakanla birlikte yaşayan bazı kimselerin bedel isteme hakkı, bazı eğitim ve öğrenim giderleri, Engelli çocuklara yapılacak ödeme ile gebe kadının giderleri bulunur. Terekeye Eklenecek Değerler Terekeye eklenecek değerler, üç başlık altında toplanır: Denkleştirmeye tabi kazandırmalar, sağlar arası karşılıksız kazandırmalar ve sigorta alacakları. Ölümüne bağlı tasarruflar terekeye eklenecek değerler içinde yer almaz. Ölümüne bağlı tasarruflar da saklı pay ihlali olup olmadığında (tasarruf oranının aşılmış aşılmadığında) dikkate alınmakta ve fakat bunlar net tereke içinde, sağlar arası kazandırmalar ise terekeye eklenecek değerler içinde değerlendirilmektedir. Denkleştirmeye tabi kazandırmalar Yasal mirasçılar mirasbırakanın sağlığında, miras paylarına mahsuben ondan bazı sağlar arası karşılıksız kazandırmalar elde etmiş olabilirler. Bu kazandırmaları, denkleştirmeyi sağlamak için terekeye geri vermekle (iade etmekle) birbirlerine karşı yükümlüdürler. Özellikle mirasbırakanın çeyiz veya kuruluş sermayesi vermek ya da borçtan kurtarmak gibi karşılık almaksızın altsoyuna yapmış olduğu kazandırmalar, aksi açıkça belirtilmiş olmadıkça, denkleştirmeye tabidir (TMK m. 669/II). Altsoyun evlenmesinde mirasbırakan tarafından alışılmış ölçüler içinde yapılan çeyiz giderleri ise kural olarak denkleştirmeye tabi değildir (TMK m. 675/II); dolayısıyla TMK m. 669/II'deki denkleştirmeye tabi olma karinesi, alışılmış ölçüyü aşan çeyiz giderleri için geçerlidir. Bundan başka, olağan hediyeler ile evlenme sırasında yapılan geleneğe uygun giderler denkleştirmeye tâbi değildir. Sağlar arası karşılıksız kazandırmalar Tasarruf edilebilir kısmın hesabında terekeye eklenen bu kazandırmalar tenkise tabi sağlar arası kazandırmalar olarak anılır. Tenkise tabi sağlar arası kazandırmalar, TMK m. 565'te sayılmıştır:

- Denkleştirmeden kurtulan kazandırmalar. Denkleştirmeye tabi olup da kanunda belirtilen nedenlerle denkleştirmeden kurtulan kazandırmalar, bu grupta yer alır.
- Miras haklarının ölümden önce tasfiyesi maksadıyla yapılan kazandırmalar. Miras hakkından mirastan feragat sözleşmesi (olumsuz miras sözleşmesi) ile feragat eden mirasçıya ödenen tutar.
- Mirasbırakanın serbestçe dönme hakkını saklı tutarak yaptığı bağışlamalar ve ölümünden önceki bir yıl içinde âdet üzere verilen hediyeler dışında yapmış olduğu bağışlamalar.
- Mirasbırakanın saklı pay kurallarını etkisiz kılmak amacıyla yaptığı açık olan kazandırmalar.

Muvazaalı işlemler buraya dâhil değildir zira bir işlem muvazaalı ise kesin hükümsüz olur; böyle işlemlerde tenkise (indirime) gidilmez, geçersizlikten dolayı işlem konusunun tamamı istenebilir. Sigorta alacakları Net terekeye eklenecek bir başka değer, üçüncü kişi lehine yapılmış hayat sigortası alım değeridir. Nitekim TMK m. 509'a göre,

- Mirasbırakanın kendi ölümünde ödenmek üzere üçüncü kişi lehine hayat sigortası sözleşmesi yapması veya
- Mirasbırakanın üçüncü bir kişiyi sonradan lehtar olarak tayin etmesi,
- Mirasbırakanın sigortacıya karşı olan istem hakkını sağlar arası tasarrufla karşılıksız olarak üçüncü kişiye devretmesi veya
- Mirasbırakanın sigortacıya karşı olan istem hakkını ölüme bağlı tasarrufla karşılıksız olarak üçüncü kişiye devretmesi hâlinde, sigorta alacağının değeri terekeye eklenir (TMK m. 509). **SAKLI PAY SAHİBİ MİRASÇILAR** Saklı pay sahibi mirasçılar ve saklı pay oranları sınırlayıcı şekilde TMK m. 506'da sayılmıştır. Mirasbırakanın saklı pay sahibi mirasçılığı; altsoyu, eşi ve ana babasıdır. Bunların haricinde kalan yasal mirasçılarının saklı payları yoktur. Dolayısıyla mirasbırakanın saklı pay sahibi mirasçısı yoksa mirasını dilediği şekilde tasarruf edebilecektir. Saklı pay sahibi mirasçılarının saklı pay oranları şöyledir:
- Altsoy için yasal miras payının yarısı
- Ana ve babadan her biri için yasal miras payının dörtte biri
- Sağ kalan eş için, altsoy veya ana ve baba zümresiyle birlikte mirasçı olması hâlinde yasal miras payının tamamı, diğer hâllerde yasal miras payının dörtte üçü. Görüldüğü gibi, kardeşlerin ve yeğenlerin, amca, hala, teyze, dayının ve bunların çocuklarının, büyükbaba ve büyükanaların, eski eşin, nişanlının, yakın arkadaşların, tüzel kişilerin bu anlamda devlet, dernek, vakıf, ortaklık (şirket), kooperatiflerin, üniversitelerin, kamu kurum ve kuruluşlarının saklı payları yoktur. Bunlar saklı pay sahibi değildirler.

TENKİS DAVASI

Tenkis davası ile kural olarak mirasçılar, miras bırakanın tasarruf edilebilir kısmı aşan tasarruflarının (aşan kısmının) indirilmesini/tenkisini talep ederler. Böylece saklı paylar korunmuş olur. Davanın açılması üzerine hâkim tenkise tabi birden çok tasarruf varsa, bunlar arasında bir sıra gözeterek tenkisi gerçekleştirmelidir. Buna tenkiste sıra denir. Tenkiste sırayı düzenleyen TMK m. 570'e göre, tenkis öncelikle, saklı pay tamamlanıncaya kadar, ölüme bağlı tasarruflardan; bu yetmezse en yeni tarihlisinden en eskisine doğru geriye gidilmek suretiyle sağlar arası kazandırmalardan yapılır. Kamu tüzel kişileri ile kamuya yararlı dernek ve vakıflara yapılan ölüme bağlı tasarruflar ve sağlar arası kazandırmalar ise en son sırada tenkis edilir. Tenkis davası, saklı payları ihlal edilen mirasçılar tarafından açılır. Dava, tasarruf edilebilir kısmı aşan tasarruftan yararlanan kişilere karşı açılır. Tenkis davası yenilik doğurucu bir davadır.

EŞYA HUKUKUNUN TANIMI, KAYNAKLARI VE HUKUK SİSTEMİNDEKİ YERİ

Eşya Hukuku, Medeni Hukukun alt bölümlerinden biridir. Bir tanıma göre, kişilerin eşya üzerindeki hâkimiyeti ve tasarrufları dolayısıyla birbiriyle olan karşılıklı hak ve yükümlülüklerini düzenleyen hukuk kurallarının tümü, Eşya Hukukunu ifade eder. Buna göre, Eşya Hukuku kişilerin eşya üzerinde doğrudan doğruya hâkimiyetlerinden doğan meseleleri düzenler. Eşya üzerinde doğrudan doğruya hâkimiyet sağlayan haklara, aynı haklar denir.

Eşya Hukukunun Kaynakları

Eşya Hukukunun kaynakları yazılı kaynaklar ve yazılı olmayan kaynaklar olmak üzere ikiye ayrılır. Kanunlar, uluslararası sözleşmeler, kararnameler, tüzükler, yönetmelikler, genelgeler, mahkeme kararları ve bilimsel görüşler yazılı kaynaklardır. Örf adet hukuku ise yazılı olmayan kaynaktır. Anayasa m. 35'e göre, herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz. Buna göre, Eşya Hukukunun temel kavramı olan mülkiyet hakkı anayasal korumaya tabidir. Uluslararası sözleşmeler de diğer bir yazılı kaynaktır. Fakat bu sözleşmelerin kaynak sayılabilmesi, bunların onaylanması ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Anayasa m. 90/4'e göre, "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır". Buna göre konusu mülkiyet hakkı olan bir uyuşmazlık Anayasa'nın bu hükmü kapsamında karara bağlanmalıdır.

Eşya Hukukunun Hukuk Sitemindeki Yeri

Eski dönemlerden bu yana, özel hukuk ve kamu hukuku ayırımı yapılır. Söz konusu ayırım Roma Hukuku'ndan günümüze etkisi devam eden bir sınıflandırmadır (Altaş, 2020). Eşya Hukuku, bu ayırımda özel hukukta yer alır. Ancak özel hukuktaki irade özerkliği ilkesi bu hukuk dalında borçlar hukukunda gibi geniş nitelikli değildir.

EŞYA HUKUKUNUN ÖZELLİKLERİ VE BAZI KAVRAMLARI

Eşya Hukuku'nun konusu mülkiyet, sınırlı ayni haklar, zilyetlik ve tapu sicilidir. Bu kurallar, TMK'nın dördüncü kitabını oluşturur. Bu kurallar kişinin eşya üzerindeki egemenliğini düzenler. Dolayısıyla Eşya Hukuku, kişi varlığı hukukunun karşısında yer alan parasal malvarlığı hukukunun bir dalıdır. Bütünleyici parça, doğal ürünler ve eklenti Eşya Hukuku'nun bazı temel kavramlarıdır.

Eşya hukuku şekilci bir hukuk dalıdır. TBK m. 12/1'e göre, sözleşmelerin geçerliliği, kanunda aksi öngörülmedikçe, hiçbir şekle bağlı değildir. Oysa aynı haklar üzerinde yapılmak istenen hukuki işlemler sıkı şekil kurallarına bağlıdır. Örneğin, taşınmaz satışının geçerli olabilmesi için, sözleşmenin resmî şekilde düzenlenmesi şarttır. Yine taşınmaz satışı vaadi, geri alım ve alım sözleşmeleri, resmî şekilde düzenlenmedikçe geçerli olmaz. Ayrıca TMK'da yer alan sınırlı ayni hakların tesisi de şekle bağlıdır. İrtifak hakkının kurulmasına ilişkin sözleşmenin geçerli olması, resmî şekilde düzenlenmesine bağlıdır (TMK m. 781). Bu hakların kurulması için tapu kütüğüne tescil işlemi yapılması şarttır.

EŞYA KAVRAMI VE TÜRLERİ

Eşya Hukukunun temeli eşya kavramıdır. Fakat temel kavram olmasına rağmen, eşya kavramı, TMK'da tanımlanmamıştır. Benzer şekilde mehzaz kanunda da tanıma yer verilmemiştir. Tanım yapılmamasına rağmen şey, eşya ve mal kavramları birbirinin yerine kullanılmıştır. Dolayısıyla, bu kavramlar da eşya kavramı ile eş anlamlıdır.

Eşya kavramı hukuk öğretisinde değişik şekillerde tanımlanır. Yapılan tanımlar birlikte dikkate alındığında, bu kavramın sözlük anlamının hukuki açıdan yeterince yerinde olmadığı görülebilir. Sözlük anlamıyla eşya kavramı, türlü amaçlar kullanılan insan yapısı taşınabilir cansız nesnelere ifade eder. Hukuk terminolojisinde eşya yerine kullanılan mal kavramı ise bir kimsenin, bir tüzel kişinin mülkiyeti altında bulunan taşınır veya taşınmaz varlıklarının tümünü belirtir. Görüldüğü üzere eşya kavramı hukuki bir kavramdır. Hukuki bakımından eşya üzerinde hâkimiyet sağlanabilen, ekonomik bir değer taşıyan, kişi ve hayvanlar dışındaki cismani varlıklardır. Tanım dikkate alındığında bir nesnenin hukukten eşya sayılabilmesi için en az dört unsura sahip olması gerekir. Bunlar hâkimiyete elverişli

olma, ekonomik bir değer taşıma, insan ve hayvan dışı olma ile cismani değildir. Bu unsurlara beşinci bir ekleme de yapılabilir. Şöyle ki hukuk düzeni, onun eşya sayılmayacağını düzenlememiş olmalıdır. Buna göre; insan vücudu ve hayvanlar eşya değildir. Yine fikir ve sanat eserleri gibi gayri maddi eşya sayılan değerler de eşya kavramı dışında kalır.

AYNİ HAK KAVRAMI VE TÜRLERİ

Ayni hak, Eşya Hukuku'nun temel kavramlarından biridir. Temel kavram olmasına karşın ayni hak kavramı TMK veya başka bir kanunda tanımlanmıştır. Hukuk öğretisinde ayni hak kavramı farklı şekillerde tanımlanmaktadır.

Klasik görüşe göre ayni hak, bir şey üzerinde doğrudan doğruya hâkimiyet sağlayan haktır. Şahısçı görüşe göre, ayni hak, herkese karşı ileri sürülebilir haktır. Karma veya birleştirici görüş ise ayni hakkı, bir şey üzerinde doğrudan doğruya hâkimiyet sağlayan ve herkese karşı ileri sürülebilir hak olarak tarif eder. Buna göre ayni hak, eşya üzerinde kurulabilen ve kurulduğu eşya üzerinde hak sahibine doğrudan hâkimiyet sağlayıp, bu hâkimiyetin herkese karşı ileri sürülebildiği bir malvarlığı hakkıdır. Bu nitelikleri ayni hakkı, herkese karşı ileri sürülebilme ve doğrudan hâkimiyete tabi olma bakımından alacak aklarından; eşya üzerinde tesis edilme bakımından kişilik haklarından ve fikri haklarından ayırır.

Ayni haklar, mülkiyet hakkı ve sınırlı ayni haklar şeklinde ikili bir ayırıma tabi tutulabilir. Anayasa m. 35'te herkesin sahip olduğu bir hak olarak belirtilen mülkiyet hakkı; ayni hakkın sağladığı yetkilerin tümünü sağlayan ve buna bağlı olarak tüm boyutlarıyla mutlak etki saçıyan en geniş kapsamlı sınırsız ayni haktır Eşya üzerinde sağlanan bu yetkiler usus (kullanma), fructus (yararlanma) ve abasus (tasarrufta bulunma-tüketme) şeklindedir. Gerçekten de bir şeye malik olan kimse, hukuk düzeninin sınırları içinde, o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir (TMK m.683/1) Bu hak kuvvet kullanma, zilyetliğin korunması, el atmanın önlenmesi davası, kaçınma davası, istihkak davası, haksız fiil, sebepsiz zenginleşme ve tapu sicilinin düzeltilmesi davası gibi birçok yetki ile korunur.

AYNİ HAKLARA HÂKİM OLAN İLKELER

Yukarıda belirtildiği gibi ayni haklar, Eşya Hukuku'nun temel kavramlarında biridir. Ayni haklara hâkim olan ilkeler öğreti tarafından kanun hükümleri ve yargı uygulamasındaki ölçütler ışığında tespit edilen prensiplerdir. Bu ilkeler TMK veya başka bir kanunda tek tek sayılmamıştır. Ancak kanun hükümleri, incelendiğinde her bir ilkenin hukuki bir dayanağa sahip olduğu fark edilebilir. Bu prensipler; belirlilik, kamuya açıklık, güvenin korunması, sınırlı sayı ve tipe bağlılık ile süreye tabi olmamadır.

Ayni hak, ancak konusu belirli bir eşya üzerinde tesis edilebilir. Yine asıl şeyden ayrılmadıkları sürece, kural olarak bütüncü parçalar ayni hakkın konusuna girmez. TMK'da düzenlenen taşkın inşaat, üst hakkı, mecra hakkı, geçici yapılar ve arazi üzerindeki bitkiler bu kuralın istisnasıdır. Diğer önemli bir istisna da Kat Mülkiyeti Kanunu'nda öngörülmüştür. Buna göre, kat mülkiyetine tabi bağımsız bölümler, ayrı bir mülkiyete konu edilebilirler.

Kamuya açıklık, ayni haklara hâkim olan diğer bir ilkedir. Ayni hak eşya üzerinde egemenlik sağladığı ve herkese karşı ileri sürülebildiği için hakkın varlığının herkes tarafında bilinmesi gerekir.

Taşınırlarda bilinirliği zilyetlik sağlar. Taşınmazlarda ise ayni hakkın kamuya açıklığını tapu sicili sağlar. Kanuna göre, taşınmazlar üzerindeki hakları göstermek üzere tapu sicili tutulur. Tapu sicili kamuya açık sicillerdendir. Diğer bir deyişle tapu sicili herkese açıktır. İlgisini inanılır kılan herkes, tapu kütüğündeki ilgili sayfanın ve belgelerin tapu memuru önünde kendisine gösterilmesini veya bunların örneklerinin verilmesini isteyebilir. Kimse tapu sicilindeki bir kaydı bilmediğini ileri süremez (TMK m. 1020).

Güvenin korunması ilkesi, ayni haklar üzerinde tasarruf yetkisi olmayan, diğer bir deyişle tasarruf yetkisine sahip bulunmayan kişilerin yaptıkları işlemler nedeniyle iyiniyetli üçüncü kişiyi koruyucu bir ilkedir. Bu ile hem taşınırlar bakımından hem de taşınmazlar bakımından uygulama alanı bulur.

Koruma bazen tam bir koruma sağlarken bazen de kısmi bir etkiye sahip olur. Örneğin taşınırlar bakımından, zilyedin elinden rızası dışında çıkan taşınır mallar üzerinde mülkiyet hakkı kurulmasına olanak verildiği gibi bu olanağın verilmediği durumla da vardır. Tam koruma, bir taşınırın emin sıfatıyla zilyedinden o şey üzerinde iyiniyetle mülkiyet veya sınırlı aynî hak edinen kimsenin edinimi, zilyedin bu tür tasarruflarda bulunma yetkisi olmasa bile korunur, hükmünde görülebilir. Kısmi koruma ise kaybedilen veya çalınan eşya bakımından uygulama alanı bulur. Örneğin, taşınırı çalınan, kaybolan ya da iradesi dışında başka herhangi bir şekilde elinden çıkan zilyet, o şeyi elinde bulunduran herkese karşı beş yıl içinde taşınır davası açabilir. Bu taşınır, açık artırmadan veya pazardan ya da benzeri eşya satanlardan iyiniyetle edinilmiş ise; iyiniyetli birinci ve sonraki edinimlere karşı taşınır davası, ancak ödenen bedelin geri verilmesi koşuluyla açılabilir (TMK m. 989/2). Arıca zilyet, iradesi dışında elinden çıkmış olsa bile, para ve hamile yazılı senetleri iyiniyetle edinmiş olan kimseye karşı taşınır davası açamaz. Dolayısıyla para ve hamiline yazılı senet bakımından tam bir koruma sağlanır. Taşınmazlar bakımından ise koruyucu etki, TMK m. 1023'te zikredilmiştir. Bu hükme göre, tapu kütüğündeki tescile iyiniyetle dayanarak mülkiyet veya bir başka aynî hak kazanan üçüncü kişinin bu

kazanımı korunur (TMK m. 1023).

ZİLYETLİK KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ

Zilyetlik hem taşınır eşyada hem de taşınmazlarda birçok işleve sahiptir. Taşınır eşyada aynı hakların sağladığı hâkimiyetin dışı yansıtılması ve bu şekilde kamuya açıklığın sağlanması söz konusu işlevlerden biridir. Zilyetliğe bağlanan sonuçlar, onun hakka dayanması veya dayanmamasına bağlı değildir. Diğer bir deyişle Türk Medeni Kanunu (TMK), hakka dayanan zilyetliği koruduğu gibi hakka dayanmayan zilyetliği de koruyucu hükümler ihtiva eder. TMK, zilyetliğe bağlanan sonuçları yalnızca taşınır ve taşınmazlar bakımından değil; diğer varlıklar bakımından da genel bir düzenlemeye tabi tutmuştur.

TMK, zilyetlik ve buna bağlı sonuçları dördüncü kitabın üçüncü kısmında “Zilyetlik ve Tapu Sicili” kenar başlığı ile hüküm altına almıştır. Bu genel hükümlerden m. 973 ile 996 arası maddeler, zilyetlik ve ona bağlı genel hususları ihtiva eder.

Zilyetlik hem taşınır eşyada hem de taşınmazlarda birçok işleve sahiptir. Taşınır eşyada aynı hakların sağladığı hâkimiyetin dışı yansıtılması ve bu şekilde kamuya açıklığın sağlanması söz konusu işlevlerden biridir. Zilyetliğe bağlanan sonuçlar, onun hakka dayanması veya dayanmamasına bağlı değildir. Diğer bir deyişle Türk Medeni Kanunu (TMK), hakka dayanan zilyetliği koruduğu gibi hakka dayanmayan zilyetliği de koruyucu hükümler ihtiva eder. TMK, zilyetliğe bağlanan sonuçları yalnızca taşınır ve taşınmazlar bakımından değil; diğer varlıklar bakımından da genel bir düzenlemeye tabi tutmuştur.

Zilyetlik, aynı hak kavramı gibi Eşya Hukuku’nun temel kavramlarından biridir. Ancak temel kavram olmasına rağmen zilyetlik kavramı TMK, Türk Borçlar Kanunu (TBK) BK ve Kat Mülkiyeti Kanunu (KMK) gibi kanunlarda tanımlanmıştır. Kanunda tanımlanmayan zilyetlik kavramının tanımı ve hukuki niteliği konusunda hukuk öğretisinde görüş birliği yoktur. Ancak zilyetlik kavramı TMK m. 973 hükmünde yer alan bir şey üzerinde fiilî hâkimiyeti bulunan kimse onun zilyedir, hükmü kapsamında tanımı, özellikleri ve hukuki niteliği belirlenmeye çalışılır. Bu hükümde, zilyetlik kavramı tanımlanmamıştır; ancak bu hüküm, zilyet kimdir, sorusunu cevaplar.

ZİLYETLİK TÜRLERİ

Eşya üzerinde fiilî ve iradi hâkimiyet şeklindeki hukuki durum olarak tanımlanan zilyetlik çeşitli türlere ayrılır. Zilyedin malik olup olmamasına göre, malik sıfatıyla zilyetlik ve başka sıfatla zilyetlik; hakka dayanıp dayanmaya göre haklı zilyetlik ve haksız zilyetlik; zilyedin iyiniyetli olup olmamasına göre iyiniyetli zilyetlik ve kötü niyetli zilyetlik; zilyedin sayısına göre tek başına zilyetlik ve birlikte zilyetlik; eşya üzerindeki durumuna göre dolaylı ve dolaysız zilyetlik; kendisi için, başkası için ve hizmet zilyetliği ile asli ve fer’î zilyetlik ayrımı yapılır.

Zilyedin eşya üzerindeki hâkimiyeti bir hakkın kullanımından doğarsa hakka dayanan zilyetlik; herhangi bir hakka veya geçerli bir hukuki işleme dayanmıyorsa haksız zilyetlikten söz edilir. Malikin, kiracının veya rehin alacaklısının ya da emanet alanın zilyetliği hakka dayanan zilyetliktir; ancak hırsızın zilyetliği haksız zilyetliktir. Zilyetliğin hakka dayanıp dayanmaması, zilyetliğin korunmasına yönelik hükümlerin uygulanmasında önem taşır. Haksız zilyet, eşya üzerindeki fiilî hâkimiyetinin haksız olduğunu bilmiyorsa veya bilmesi gerekmiyorsa iyiniyetli zilyettir; eğer bu durumun tersiz varsa, kötüniyetli zilyet sayılır. İyi niyetli zilyetlik ve kötü niyetli zilyetlik ayrımı, zilyedin geri verme borcunun kapsamının belirlenmesinde önemli bir işleve sahiptir. Örneğin hırsız hem haksız hem de kötüniyetli zilyettir; fakat bu hırsızdan, durumu bilmeden eşyayı atan alan üçüncü kişi, kural olarak iyiniyetli kabul edilir.

ZİLYETLİĞİN KAZANILMASI VE NAKLİ

Zilyetliğin kazanılması ve zilyetliğin nakli (devri), eşya üzerinde zilyetlikle ilgili yapılan hukuki işlemleri veya maddî filleri ifade eder. Zilyetliğin kazanılması aslen kazanma, devren kazanma, tesisen kazanma ve miras yoluyla kazanma şeklinde görülür. Zilyetliğin nakli ise yeni zilyedin dolaysız zilyet kılınması ve yeni zilyedin dolaylı zilyet kılınması şeklinde ikiye ayrılır. Yeni zilyedin dolaysız zilyet kılınması eşyanın teslimi, araçların teslimi ve malın yeni zilyedin fiilî hâkimiyetine bırakılması şeklinde ortaya çıkar. Dolaylı zilyet kılınma ise temsilci aracılığıyla zilyetliği kazanma, hükmen teslim, zilyetliğin havalesi ve emtiayı temsil eden senetlerin teslimi şeklinde dört farklı şekilde gerçekleşir.

Aslen kazanma, zilyetliğin daha önce mevcut olan bir zilyetliğe dayanmadan kazanılmasıdır. Bu kazanma haklı kazanma veya haksız kazanma olabilir. TMK’da yer alan sahiplenme, define veya

bulunmuş eşya, düşen ya da sürüklenen şeylerin kazanımı aslen kazanmanın birer görünümüdür. Yine hırsızın zilyetliği kazanma şekli aslen kazanma olduğu gibi malikin mülkiyet hakkını reddederek eşya üzerinde zilyetliği kazanan kiracının zilyetliği de aslen kazanmadır. Aslen kazanma, eşya üzerinde fiilî hâkimiyet kurma iradesiyle gerçekleşir. Fakat bu durumdaki kazanma bir hukuki işleme dayanmaz. Bu nedenle zilyetliğin aslen kazanılması maddi fiil niteliğindedir.

ZİLYETLİĞE BAĞLI KARİNELER

Zilyetliğe bağlı karineler, zilyetliğin işlevleri arasındadır. Zilyetlik em taşınırlarda hem de taşınmazlarda, korunan hukuki bir durumdur. Zilyetlik taşınırlarda mülkiyete karine teşkil eder. Gerçekten TMK m. 985'e göre, "Taşınırın zilyedi onun maliki sayılır. Önceki zilyetler de zilyetlikleri süresince o taşınırın maliki sayılırlar". Ayrıca bir taşınıra malik olma iradesi bulunmaksızın zilyet olan kimse, taşınırı kendisinden iyiniyetle aldığı kişinin mülkiyet karinesine dayanabilir. Taşınıra bir sınırlı aynî hak veya kişisel hak iddiasıyla zilyet bulunan kimsenin iddia ettiği hakkın varlığı karine olarak kabul edilir. Ancak, zilyet bu karineyi şeyi kendisine vermiş olan kişiye karşı ileri süremez (TMK m. 986).

ZİLYETLİĞİN KORUNMASI

Zilyetliğin korunması genel kuvvet kullanarak koruma, idari yoldan koruma ve dava yoluyla koruma şeklinde üçe ayrılır. Kuvvet kullanarak koruma ve dava yoluyla koruma TMK'da düzenlenmiştir.

Zilyetliğin idari yoldan korunması ise özel bir kanunla hüküm altına alınmıştır.

Zilyetliğin Kuvvet Kullanarak Korunması

Zilyetliğin kuvvet kullanarak korunması, zilyetliğin hakka dayanıp dayanmamasından bağımsızdır. Buna göre eşya üzerinde bir hakka sahip olan zilyet kuvvet kullanarak zilyetliğini koruyabileceği gibi haksız zilyet de aynı korumadan yararlanma hakkına sahiptir. Zilyetliğin kuvvet kullanarak korunması TMK m. 981'de savunma hakkı olarak ifade edilir.

Zilyetliğin İdari Yoldan Korunması

Zilyetliği idari yoldan korunması olanağı 3091 sayılı Taşınmaz Mal Zilyetliğine Yapılan Tecavüzlerin Önlenmesi Hakkında Kanun'da düzenlenmiştir. İdari yolla koruma, yalnızca taşınmazlar bakımından öngörülen bir koruma türüdür.

Zilyetliğin Dava Yoluyla Korunması

Zilyetliğin dava yoluyla korunması, TMK'nın zilyetliğe bağladığı en önemli sonuçlardan biridir. Zilyetliğe saldırı veya zilyetliğin gaspı durumunda, zilyetlik davaları açılır; ancak taşınır üzerindeki zilyetliği iradesi dışında sona eren önceki zilyet, mevcut zilyedin lehine olan hak karinesini çürütüp, kendi zilyetliğine ait hak karinesine dayanırsa, buna taşınır (taşınır) davası denir. Zilyetliğin gasbında, zilyetliği gasbedilen kişi zilyetliğin iadesi davası ve tazminat davası açabilir. İade davası, zilyetlik konusu malın geri verilmesi amacıyla açılan davadır. Başkasının zilyet bulunduğu bir şeyi gasbeden kimse, o şey üzerinde üstün bir hakka sahip olduğunu iddia etse bile onu geri vermekle yükümlüdür (TMK m. 982/1).

Taşınır davası, TMK'nın düzenlediği diğer bir dava türüdür. Buna göre, taşınırı çalınan, kaybolan ya da iradesi dışında başka herhangi bir şekilde elinden çıkan zilyet, o şeyi elinde bulunduran herkese karşı beş yıl içinde taşınır davası açabilir (TMK m. 989/1)

Bir taşınırın zilyetliğini iyiniyetle edinmemiş olan kimseye karşı önceki zilyet, her zaman taşınır davası açabilir. Eğer önceki zilyet de, zilyetliği iyiniyetle edinmemiş ise sonraki zilyede karşı taşınır davası açamaz (TMK m. 991). Örneğin, taşınır malı çalan hırsız, kaybolan malın zilyetliğini eline geçiren kimse veya gerekli özeni göstermeden çalıntı malı satın alan alıcı kötü niyetlidir. Ancak kötüniyetli mevcut zilyede her zaman taşınır davası açamaz. Örnek olarak (H)'nin (A)'dan çaldığı bir bilgisayar (B) de (H)'den çalarsa, (H), (B)'ye taşınır davası açamaz. Bu kurala iki kötü niyetli zilyetten, mevcut kötü niyetli zilyet tercih edilir, kuralı denilmektedir.

Zilyetlikten kaynaklanan davaların kısa sürelerle tabi olması ve bu davaların hakka dayanmayan zilyet tarafından da açılabilmesine olanak verilmesi, zilyetliği yeterince korumamaktadır. Sadece taşınırlar için açılabilen taşınır davası ise hakkın varlığına dayanmayan ve fakat zilyetlik bakımından davacının davalıya kıyasla daha üstün bir hakkının varlığına dayanır. Bu dava için zilyetliğe haklılık davası ifadesi de kullanılmaktadır. Dava önceki zilyet tarafından açılır.

HAKSIZ ZİLYEDİN SORUMLULUĞU VE HAKLARI

Haksız zilyet, zilyetliğini elde ettiği eşyayı iade etmekle yükümlü tutulabilir. İadenin kapsamı haksız zilyedin iyiniyetli olup olmamasına göre değişir. Yine haksız zilyedin talep edebilecekleri de buna göre belirlenir.

Haksız zilyedin iade borcunun kapsamı ve talep edebileceği masraflar TMK m. 993 ile 995 hükümleri arasında, sorumluluk ana başlığıyla düzenlenmiştir. Bu hükümler, aynı hakka dayanan istihkak davası ile taşınır davası yoluyla haksız zilyetten iade taleplerinde uygulanır. Ancak söz konusu hükümler, zilyetliğin gasbından doğan haksız zilyetlik davasında uygulanmaz. Ayrıca taraflar arasında eşyanın kullanılmasına ilişkin bir hukuki işlemin bulunduğu durumlarda da TMK m. 993-995 hükümleri uygulama alanı bulmaz. Bu durum, sözleşmeden kaynaklanan sorumluluk hükümlerine tabi tutulur. Sorumluluğa ilişkin hükümler, hem taşınmazlarda hem de taşınırlarda uygulanır. Yukarıda vurgulandığı

üzere haksız zilyedin iade borcunun kapsamı ve talep edebilecekleri iyiniyetli olup olmamasına göre belirlenir.

ZİLYEDLİĞİN SONA ERMESİ

TMK'nın zilyetliğin sona ermesine ilişkin tek düzenlemesi m. 976 hükmüdür. Geçici kesilme kenar başlıklı bu hükme göre, fiilî hâkimiyetin geçici nitelikteki sebeplerle kullanılmaması veya kullanma olanağının ortadan kalkması zilyetliğı sona erdirmez (TMK m. 976). Zilyetliğin sona ermesi zilyedin iradesine dayanabileceğı gibi iradesine dayanmadan da sona erme gerçekleşebilir.

TAPU SİCİLİ UNSURLARI VE YAPISI

Eşya Hukuku'nda taşınmazlar üzerindeki hakları göstermek üzere tapu sicili tutulur. TMK, tapu sicili kavramını tanımlamıştır. Fakat kanun, tapu sicilinin tapu kütüğü, kat mülkiyeti kütüğü ile bunları tamamlayan yevmiye defteri, belge ve planlardan oluştuğunu vurgulamıştır (TMK m. 997/2). Sicilin tanımı, Tapu Sicil Tüzüğü'nde (TST) yapılmıştır. TST m. 5'e göre, Tapu sicili, Devletin sorumluluğu altında, tescil ve açıklık ilkelerine göre taşınmazlar ile üzerindeki hakların durumlarını göstermek üzere tutulan sicildir. Hukuk öğretisinde yapılan bir tanınma göre, taşınmazlar üzerindeki hakların kamuya açıklanmasını sağlamak amacıyla hizmet eden çeşitli defter ve belgelerin meydana getirdiği bütünlüğe tapu sicili denir. Yapılan tanımalar dikkate alındığında, tapu sicilinin taşınmazlar için tutulan bir sicil olduğu ve bu sicil de resmî bir şekilde devlet tarafından tutulan sicillerden olduğu görülebilir.

Tapu sicili çeşitli unsurlardan meydana gelir. Bu unsurlar ana siciller, tamamlayıcı siciller ve yardımcı sicillerden meydana gelir. Her ilçenin idarî sınırları bir tapu sicili bölgesidir. Taşınmazlar, buldukları bölgenin tapu siciline kaydedilir. Tapu sicili, her mahalle veya köy için ayrı ayrı düzenlenir ve taşınmazlara Genel Müdürlük tarafından Türkiye Cumhuriyeti taşınmaz numarası verilir. Birden çok bölgede bulunan taşınmaz, diğer bölge sicillerine kayıtlı olduğu belirtilmek suretiyle her bölgedeki sicile ayrı ayrı kaydedilir. Böyle bir taşınmaza ilişkin tescil istemleri ve tescil işlemleri taşınmazın büyük kısmının bulunduğu bölgede yapılır ve yapılan tescil kütüğe işlenmek üzere diğer bölgelerdeki ilgili müdürlüklere bildirilir (TST m. 6/3).

Kat mülkiyeti kütüğü, bu kütüğe ayrıca kaydedilmesi gereken bağımsız bölümlerin tescilinin yapıldığı kütüktür. Tamamlanmış bir yapının kat, daire, iş bürosu, dükkân, mağaza, mahzen, depo gibi bölümlerinden ayrı ayrı ve başlı başına kullanılmaya elverişli olanları üzerinde, o gayrimenkulün maliki veya ortak malikleri tarafından, KMK hükümlerine göre, bağımsız mülkiyet hakları kurulabilir. TMK m. 1001'e göre, "Kat mülkiyetine konu olan bağımsız bölümler, ayrıca tutulacak kat mülkiyeti kütüğüne yazılır. Özel kanun hükümleri saklı kalmak üzere, kütükte yapılacak işlemler hakkında tapu kütüğüne ilişkin hükümler uygulanır". Kat mülkiyeti kurulan binalarda, " bu taşınmazın mülkiyeti kat mülkiyetine çevrilmiştir" kaydı düşülür. Bu kayıtlı birlikte ana taşınmazın lehine veya aleyhine kurulacak irtifak hakları dışındaki işlemlere tapu kütüğü sayfası kapatılır. Kat mülkiyeti kütüğü sayfası da tapu kütüğü sayfasına benzer.

TAPU SİCİLİNE HÂKİM OLAN İLKELER

Tapu siciline hâkim olan ilkeler, TMK'nın taşınmazlarla ilgili benimsediği temel esasları belirtir. Bunlar; sebebe bağlılık, açıklık, güvenin korunması, sınırlı sayı ilkeleridir. Eşya hukuku öğretisi her taşınmaza ayrı sayfa açılması (aynılık), tescil, taleple bağlılık ve süreye bağlı olmama gibi temel esasları da ayrı birer ilke kabul etmektedir.

Tapu sicilinde yapıla tescil işlemi, doğrudan taşınmaz üzerindeki aynı hakları etkiler. Aynı hakkı etkilenen tescil işlemi bu niteliği sebebiyle tasarruf işlemi olarak kabul edilir. Tasarruf işlemi sayılan tescilin, hukukun kendisine bağladığı sonuçları gerçekleştirmesi için geçerli olmalıdır. Buna göre tescile esas oluşturan geçerli bir sebep olmalıdır. Eğer geçerli bir hukuki sebep yoksa usulüne uygun olarak yapılsa da bu tescil işlemi geçersiz sayılır. Diğer bir deyişle bağlayıcı olmayan bir hukuki işleme dayanan veya hukukî sebepten yoksun bulunan tescil yolsuzdur. İşte sebebe bağlılık, tescilin yapılmasına kaynaklık eden satış, bağışlama, mirasın intikali, mahkeme kararı, kamulaştırma ve benzeri temel işlemin geçerli olmaması nedeniyle yapılan tescilin yolsuz bir tescil sayılmasına neden olur. Örneğin mirasbırakan (A), mirasın intikali hükümlerinden kurtulmak için sağlığında taşınmazını muhtemel mirasçısı (B)'ye bağışlamasına rağmen bunu tapuda satış olarak gösterirse, bu işlem yolsuz tescil olarak kabul edilecektir.

TAŞINMAZLARIN TAPU SİCİLİNE KAYDEDİLMESİ

Aynı haklar, taşınmazların tapu siciline kaydedilmesiyle etkilerini gösterirler. Buna göre her taşınmazın nitelikleri ve hukuki durumu gösterilmek suretiyle, tapu kütüğünün bağımsız bir sayfasına yazılmasına taşınmazların kaydı denir. TMK m. 1004'e göre, taşınmalar buldukları bölgenin tapu siciline kaydedilir. Aynı kural TST m. 6'da da öngörülmüştür. Eğer henüz o bölgede kadastro yapılmamışsa, aynı etki zabıt defterine yapılan kayıtlarla ortaya çıkar. Türkiye'deki kadastro işlemleri Kadastro Kanunu ve ilgili diğer mevzuat hükümleri çerçevesinde yapılır. Kadastronun yapılmadığı yerdeki özel mülkiyete konu edilebilen taşınmazlar, mahkeme kararıyla kütüğe geçirilir. Eşya hukuku

öğretisinde kadastrosu yapılmış ve daha sonra tapu kütüğüne işlenmiş taşınmazlara tapulu veya tapu kayıtlı; sicilde kayıtları olmayan taşınmazlar için de tapusuz ya da tapu kaydı olmayan taşınmaz denilmektedir. Buna göre tapu siciline, sadece taşınmaz sayılan eşyanın kaydı yapılır. Taşınmaz kavramı, TMK m. 704 ile m. 998 hükümleri kapsamında açıklığa kavuşturulur. TMK m. 998'e göre; arazi, taşınmazlar üzerindeki bağımsız ve sürekli haklar ile kat mülkiyetine konu bağımsız bölümler, tapu siciline taşınmaz olarak kaydedilir.

Arazi, sınırları hukuki ve geometrik yöntemlerle belirlenmiş yeryüzü parçasıdır. Bu tanıma göre, arazi sınırları belirlenebilir bir yerdir. Bu sınırlar sadece yüzeydeki toprak katmanından oluşmayıp yukarı doğru hava ve aşağıya doğru toprak katmanlarını kapsayan üç boyutlu bir hacmi ifade eder. Burada yer alan yapılar, bitkiler ve kaynaklar toprakla bütünleyici parça arz ederler ve arazi kavramına dâhil sayılırlar. KMK hükümleri kapsamında, bir binanın kat mülkiyetin tabi bağımsız bölümleri arazinin bütünleyici parçası olmayıp başlı başına mülkiyet konusudur. Yine yeraltı suları, kamu malı sayılır.

SİCİLDE YAPILAN KAYITLAR VE BUNLARIN NİTELİKLERİ

Tapu kütüğünde taşınmazın belirlenmesini sağlayan bilgilere ilişkin kayıtlar, tapu sicilinin amacını yerine getirme işlevi görür. Zira taşınmaz üzerinde yapılacak tüm işlemlerde bu kayıtlar esas alınacaktır.

Tescil, Değişiklik ve Terkin

Metin bu kısma yazılmalıdır. Metin bu kısma yazılmalıdır. Metin bu kısma Tescil, taşınmaz üzerindeki aynı hakkın yazılmasını ifade eder. Buna göre tescil yalnızca mülkiyet, irtifak hakları, taşınmaz yükleri ve rehin için yapılır. Tescil yapılması, yetkili kişinin talepte bulunması ve talep edenin tasarruf yetkili ile tescil sebebini belgelemesi koşuluna bağlıdır.

TMK m. 1013'egöre, "Tescil, tasarrufa konu olan taşınmaz malikinın yazılı beyanı üzerine yapılır.

Edinen kimse, kanun hükmüne, kesinleşmiş mahkeme kararına veya buna eşdeğer bir belgeye dayanıyorsa, bu beyana gerek yoktur. Bir aynı hakkı tescilden önce kazanan kimse, gerekli belgeleri ibraz ederek tescili isteyebilir". Bu hükme göre tescili talep etme yetkisi, sicil dışı kazanım halleri haricinde kütükte malik görünen kişiye aittir. Yolsuz tescilin varlığı durumunda da sicilde kayıtlı gözükken kişi tescili talep yetkisine sahiptir. Tescil talebi, malikin temsilcisi tarafından yapılacaksa, temsilciye özel yetki verilmelidir. Vasiyeti yerine getirme görevlisi ve ihtiyari açık artırmada, artırma görevlisi de tescili talep etmeye yetkilidir.

Değişiklik bağımsız bir kayıt tarzı değildir. Zira değişiklik ya tescil ya da terkin şeklinde ortaya çıkar. Terkin, aynı hakkı sona erdirici ve düzeltici olmak üzere iki farklı şekilde yapılabilir. Eğer sicil kaydı gerçeğe uymuyorsa ya da tescil şekli bir değer taşıyorsa, kaydın hiçbir hukuki değeri kalmaz. Tapu sicilinde terkin, tescilin kendisine hak sağladığı kimsenin istemine ya da yetkili makam veya mahkeme kararına istinaden yapılır. Tapu sicili üzerinde yapılacak terkinler, terkin edilecek hakla ilgili kaydın üzerinin kırmızı mürekkepli kalemle çizilmesi ve altındaki satıra yine kırmızı mürekkepli kalemle "terkin edildi" ibaresi ile tarih ve yevmiye numarasının yazılması ve müdürün veya görevlendireceği tapu görevlisinin imzalamasıyla olur.

Beyanlar ve Şerhler

TMK m. 1012'ye göre, "Bir taşınmazın eklentileri, malikin istemi üzerine kütükteki beyanlar sütununa yazılır. Bu kaydın terkinini, kütükte hak sahibi görünen bütün ilgililerin rızasına bağlıdır. Taşınmaz mülkiyetine ilişkin kamu hukuku kısıtlamalarının beyanlar sütununa yazılması ve bu sütuna yazılabilecek diğer hususlar Cumhurbaşkanınca çıkarılan yönetmelikle belirlenir. Özel kanun hükümleri saklıdır". Beyanlar hanesine yapılacak kayıtlar; TMK, KMK, Kadastro Kanunu, İmar Kanunu, Kıyı Kanunu, Finansal Kiralama Kanunu, Kamulaştırma Kanunu ve diğer özel kanunlarla TST 'de belirtilmiştir. Örneğin eski hukuktan intikal eden aynı haklar, yüklenicinin işe başlama tarihi, vesayet altına alınma, dava açılması, kanundan kaynaklanan geçit hakları, toprağın iyileştirilmesi için arazi maliklerinin alacağı karar, arazinin heyelan bölgesinde bulunması, bağımsız bölüme ait eklentiler, yönetim planı, devre mülk hakkı, korumaya tabi taşınmazlar gibi birçok husus beyanlar kısmında gösterilir.

Düşünceler

TST m. 35'te düzenlenmiştir. Rehin haklarına ilişkin düşünceler sütunundaki rehinle ilgili belirtmeler, rehin hangi harf ile tescil edilmiş ise, o harf kullanılarak yazılır.

SİCİLDEKİ KAYITLARIN DÜZELTİLMESİ VE DEVLETİN SORUMLULUĞU

Eşya Hukuku'nda tapu sicilindeki kayıtların düzeltilmesi esas ve devletin sorumluluğu kabul edilmiştir.

TMK m. 1027'ye göre, "İlgililerin yazılı rızaları olmadıkça, tapu memuru, tapu sicilindeki yanlışlığı ancak mahkeme kararıyla düzeltebilir. Düzeltme, eski tescilin terkinini ve yeni bir tescilin yapılması biçiminde de olabilir. Tapu memuru, basit yazı yanlışlıklarını, Cumhurbaşkanınca çıkarılan yönetmelik uyarınca re'sen düzeltir". TST m. 74'e göre hem ana siciller üzerinde hem de yardımcı siciller üzerinde düzeltmeler yapılabilir. Kanun ve tüzük hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, tapu sicilinde üç farklı şekilde düzeltme yapılabileceği söylenebilir. Düzeltmeler ilk olarak, ilgilinin yazılı talebiyle yapılır. Eğer ilgililerin talebi yoksa düzeltme ancak mahkeme kararıyla

gerçekleştirilebilir. Basit yanlışlar bakımından düzeltme yapma yetkisi ise tapu memuruna verilmiştir. Sorumluluğun doğabilmesi için belirli şartların birlikte gerçekleşmesi gerekir. Bunlar; hukuka aykırı bir tapu sicil işlemi yapılmış olması, zarar meydana gelmesi ve uygun nedensellik bağı bulunmasıdır. Eğer bu üç şart birlikte gerçekleşirse, zararın tazmini talep edilebilir. Buna göre, kaydı yapan tapu memuru kusurlu olmasa da sorumluluk hükümleri doğmuş olur.

TMK'da düzenlenen bu sorumluluk, nitelik itibarıyla objektif bir kusursuz sorumluluk halidir. Yargıtay, sorumluluğu kendine has objektif sorumluluk olarak kabul etmektedir. Sorumluluk sebebiyle açılacak olan tazminat davasının, TBK'da belirtilen haksız fiil sorumluluğunun zamanaşımı sürelerine bağlıdır. Tazminat davası adli yargıda açılır. Yetkili mahkeme, tapu sicilinin tutulduğu yer mahkemesidir. Görevli mahkeme ise asliye hukuk mahkemesidir. Eğer davada tazminata hükmedilirse, Devlet, zararın doğmasında kusuru bulunan görevlilere rücu eder.

MÜLKİYET HAKKI

Türk Medeni Kanunu'nun 683 ila 778. maddeler arasında düzenlenmiş olan mülkiyet, bir eşya üzerinde sahibine tam ve geniş yetkiler veren aynı haktır. Mülkiyet Hakkının Konusu ve Kapsamı Mülkiyet hakkının konusunu, ancak eşyalar oluşturur. Maddi olmayan mallar ve alacak haklarının mülkiyet hakkına konu olması mümkün değildir. Mülkiyet hakkının kapsamına asıl eşyanın yanı sıra onun bütünleyici parçaları ve eklentileri de dâhildir. Bu kapsamda asıl şeye ilişkin tasarruflar, bütünleyici parçaları ve doğal ürünleri de kapsadığı gibi aksi belirtilmedikçe onun eklentilerini de kapsamaktadır. Mülkiyet Hakkının Türleri Mülkiyet hakkı, hakkın konusuna göre taşınır mülkiyeti veya taşınmaz mülkiyeti; hak sahibinin sayısına göre ise tek başına mülkiyet ve birlikte mülkiyet şeklinde ayrımlara tabi tutulmaktadır. Tek Başına Mülkiyet Tek başına mülkiyet, bir kimsenin bir eşyanın tamamı üzerinde tek başına mülkiyet hakkı sahibi olduğu mülkiyet türüdür. Birlikte Mülkiyet Eşya üzerinde birden fazla kişinin mülkiyet hakkına sahip olmaları hâli olarak tanımlanabilecek birlikte mülkiyeti paylı mülkiyet ve elbirliği mülkiyet olmak üzere iki ayırmak mümkündür. Paylı Mülkiyet Paylı mülkiyet, birden çok kimsenin maddi olarak bölünmüş olmayan bir şeyin tamamına belli paylarla malik olmalarıdır. Maliklerden her birinin payının belli olduğu ancak henüz taksim edilmediği paylı mülkiyette paydaşlardan her biri eşyanın tamamı üzerinde payı oranında mülkiyet hakkına sahiptir. Paylı mülkiyette paydaşlardan her biri kendi payı üzerinde tek başına tasarrufta bulunabilirken paylı mülkiyete konu eşyanın tamamı üzerinde tasarrufta bulunulabilmesi, oy birliği ile aksi kararlaştırılmış olmadıkça, bütün paydaşların kabulüne bağlıdır. Elbirliği Mülkiyeti Elbirliği mülkiyeti, kanun veya kanunda öngörülen sözleşmeler uyarınca oluşan topluluk dolayısıyla mallara birlikte malik olanların mülkiyetidir. Hukukumuzda elbirliği mülkiyetini gerektiren topluluklar, eşler arasındaki mal ortaklığı, aile malları ortaklığı, miras ortaklığı ve adi ortaklıktır. Ortakların paylarının belli olmadığı elbirliği mülkiyetinde ortakların gerek kendi payları üzerinde gerekse ortaklık konusu malın tamamı üzerinde tek başına tasarrufta bulunabilmesi mümkün değildir. Taşınmaz Mülkiyeti Taşınmaz mülkiyeti, konusunu bir taşınmazın oluşturduğu mülkiyettir. Taşınmaz mülkiyetine arazi, taşınmazlar üzerindeki bağımsız ve sürekli haklar ve kat mülkiyetine konu olan bağımsız bölümler konu olabilir. Taşınmaz Mülkiyetinin Kazanılması Taşınmaz mülkiyetinin kazanılması hususunda aslen kazanma-devren kazanma ve tescille-tescilsiz kazanma şeklinde ayrımlar yapılmaktadır. Taşınmaz Mülkiyetinin Aslen Kazanma Taşınmaz mülkiyetinin aslen kazanılması, mülkiyetin bir başkasının mülkiyet hakkına dayanmaksızın, ondan bağımsız olarak kazanılması hâlidir. Taşınmaz mülkiyetinin aslen kazanılma yolları; işgal, yeni arazi oluşumu, kamulaştırma, cebrî icra ve imar ve ihya yolu ile kazanmadır. Taşınmaz Mülkiyetinin Devren Kazanma Devren kazanma, bir taşınmaz üzerindeki mülkiyet hakkının eski malikinden satış, bağışlama, trampa gibi bir hukuki işlem ile veya kanundan ötürü (miras yolu ile) kazanılmasıdır. Taşınmaz Mülkiyetinin Tescille Kazanılması Taşınmaz mülkiyetinin kazanılması kural olarak tescille olur. Taşınmaz Mülkiyetinin Tescilsiz Kazanılması Taşınmaz mülkiyetinin tescille kazanılması kural olmakla birlikte bazı durumlarda taşınmaz mülkiyetinin tescilden önce kazanılmasına mümkündür. Taşınmaz mülkiyetinin tescilsiz kazanılma hâlleri; miras, mahkeme kararı, cebrî icra, işgal, kamulaştırma ve kanunda öngörülen diğer hâllerdir. Miras Yasal ve atanmış mirasçılarının taşınmaz üzerinde mülkiyet kazanması, bir tescilsiz kazanım hâlidir. Mahkeme Kararı Mülkiyetin kazanılmasına esas olacak bir hukuki sebebe dayanarak malikten mülkiyetin kendi adına tescilini istemek hususunda kişisel hakka sahip olan kimsenin, malikin kaçınması hâlinde hâkimden mülkiyetin hükmen geçirilmesini talep etmesi durumunda mahkemece lehe verilen kararının kesinleşmesiyle taşınmaz mülkiyeti tescilsiz kazanılmış olur. Cebrî İcra Rehnedilmiş olan, haczedilen veya iflâs masasına dâhil olan taşınmazların paraya çevrilmesi durumunda alıcı, mülkiyeti tescilden önce kazanmış olur. İşgal İşgal, tapuya kayıtlı ve üzerindeki mülkiyet hakkı malikin istemi ile terkin edilmiş bir taşınmaz üzerinde malik olma iradesiyle zilyetlik kurulmasıdır. Bu surette mülkiyet hakkı, tescilden önce kazanılmış olur. Kamulaştırma Malikin kamulaştırmaya razı olmaması durumunda mahkeme kararı ile taşınmazın tesciline karar verilebilir. Bu durum da mülkiyet tescilsiz kazanılmış olur. Taşınmaz Mülkiyetinin Tescilden Önce Kazanıldığı Diğer Hâller Bir taşınmazın mülkiyetinde eşler arasındaki mal rejimi dolayısıyla meydana gelen değişiklikler, eşlerden birinin istemi üzerine tapu kütüğüne doğrudan tescil olunur. Sona eren veya hâkim tarafından sona erdirilen tüzel kişilerin mallarının mülkiyetinin kamu kurumlarına geçmesi tescilden önce gerçekleşmektedir. Bir vakfın vakıf siciline tescili ile birlikte, vakfedilen malların mülkiyeti tüzel kişiliğin kazanılması ile vakfa

geçmektedir. Dolayısıyla söz konusu taşınmazların mülkiyeti de tapuya tescilden önce kazanılmaktadır. Ticaret ortaklıklarına sermaye olarak taşınmaz mülkiyeti veya sınırlı ayni hak konulması ve şirketlerin birleşmesi durumunda da taşınmaz mülkiyetinin geçişi tescilden önce gerçekleşmektedir. Birikme, dolma, toprak kayması veya kamuya ait suların yatağında ya da seviyesinde değişme gibi sebeplerle sahipsiz yerlerde yeniden oluşan yararlanmaya elverişli arazi tescilsiz kazanım suretiyle Devlet'e ait olur. Taşınmaz Mülkiyetinin Kazandırıcı Zaman aşımı Yolu İle Kazanılması Taşınmaz mülkiyeti olağan kazandırıcı zaman aşımı yolu ile kazanılabileceği gibi olağanüstü kazandırıcı zaman aşımı yolu ile de kazanılabilir. Olağan Kazandırıcı Zaman aşımı Geçerli bir sebep olmaksızın tapu kütüğüne malik olarak yazılan kişinin taşınmaz üzerindeki zilyetliğini davasız ve aralıksız olarak on yıl süreyle ve iyi niyetle sürdürmesi durumunda mülkiyet hakkı kazanılmış olur. Olağan zaman aşımı yoluyla mülkiyet hakkının kazanılabilmesi taşınmazın tapu sicilinde kayıtlı olması, tapu sicilinde mülkiyeti kazanacak malik sıfatıyla zilyet olan kişi adına yolsuz bir tescil bulunması ve bu kişinin iyi niyetle, davasız ve aralıksız on yıl boyunca malik sıfatıyla zilyetliğini sürdürmüş olmasına bağlıdır. On yıllık zaman aşımı süresinin dolması ile herhangi bir karara gerek olmaksızın yolsuz tescil kendiliğinden düzeltilmekte ve tescil, baştan beri geçerliymiş gibi sonuç doğurmaktadır. Olağanüstü Kazandırıcı Zaman aşımı Tapu kütüğünde kayıtlı olmayan bir taşınmazı davasız ve aralıksız olarak yirmi yıl süreyle ve malik sıfatıyla zilyetliğinde bulunduran kişi veya aynı koşullar altında, maliki tapu kütüğünden anlaşılamayan veya yirmi yıl önce hakkında gaiplik kararı verilmiş bir kimse adına kayıtlı bulunan taşınmazın tamamının veya bölünmesinde sakınca bulunmayan bir parçasının zilyedi, o taşınmazın tamamı, bir parçası veya bir payı üzerinde mülkiyet hakkının tapu kütüğüne tesciline karar verilmesini isteyebilir. Olağanüstü zaman aşımı yoluyla taşınmaz mülkiyetinin kazanılabilmesi taşınmazın tapu sicilinde kayıtlı olup olmamasına bağlı olmadığı gibi malik sıfatıyla zilyedin iyi niyetli olması da şart değildir. Olağanüstü zaman aşımı yoluyla mülkiyet, tescilden önce koşulların gerçekleştiği anda kazanılmaktadır. Taşınmaz Mülkiyetinin Kaybedilmesi Bir taşınmaz üzerindeki mülkiyet hakkının hukuken ortadan kalkması durumunda mülkiyetin mutlak kaybindan, taşınmaz mülkiyetinin bir kişiden diğerine geçtiği durumlarda ise mülkiyetin nispi kaybindan söz edilir. Taşınır Mülkiyeti Taşınır mülkiyeti, konusunu nitelikleri itibariyle taşınabilen maddi şeyler ve edinmeye elverişli olan ve taşınmaz mülkiyetinin kapsamına girmeyen doğal güçlerin oluşturduğu aynı haktır. Taşınır Mülkiyetinin Kazanılması Taşınır mülkiyetinin kazanılması aslen kazanma ve devren kazanma olmak üzere iki şekilde gerçekleşebilmektedir. Taşınır Mülkiyetinin Aslen Kazanılması Taşınır mülkiyetinin aslen kazanılması bir kimsenin daha önce hiç kimsenin mülkiyetine tabi olmayan bir mal üzerinde mülkiyet hakkı kazanması veya devir söz konusu olmaksızın bir kimse mülkiyet hakkını kazanırken diğer kimsenin mülkiyet hakkını kaybetmesi durumlarında söz konusu olmaktadır. Bir taşınırın sahiplenme, bulunmuş olma, define, işleme, karışma ve birleşme, kazandırıcı zaman aşımı gibi herhangi bir hukuki işlem yapılmaksızın edinilmesi hâlleri taşınır mülkiyetinin aslen kazanıldığı hâllerdir. Sahiplenme Sahiplenme, malik olma iradesiyle sahipsiz bir taşınırın zilyetliğe geçirilmesidir. Bulunmuş Olma Kaybedilmiş bir şeyi bulan kimse, malın sahibine, sahibini bilmemesi durumunda ise kolluk kuvvetlerine, köylerde muhtara bildirmesi veya araştırma yapması ve gerektiğinde ilan etmesi kaydıyla beş yıl içinde bulunan şeyin maliki ortaya çıkmaz ise o şeyin mülkiyetini kazanır. Define Define, bilimsel değer taşıyan eşyaya ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla, içinde bulunduğu taşınmaz veya taşınır malın malikinin olur. İşleme Bir kimsenin başkasına ait bir şeyi işlemesi veya başka bir şekle sokmasıyla emeğin değeri o şeyin değerinden fazla hâle gelir ise yeni şey işleyenin, aksi hâlde ise şeyin malikinin olur. Karışma ve Birleşme Birden çok kişinin taşınır mallarının önemli bir zarara uğratılmadan veya aşırı bir emek ve para harcamadan ayrılmayacak şekilde birbiriyle birleşmesi veya karışması durumunda birleşen veya karışan şeylerin malikleri yeni şey üzerinde, kendi taşınır mallarının birleşme veya karışma zamanındaki değerleri oranında paylı mülkiyete sahip olurlar. Ancak karışma ve birleşme sonucu, bir taşınır diğer taşınırın ikincil nitelikte bütünlüyci parçası olması durumunda eşyanın tamamı asıl şeyin malikine ait olur. Kazandırıcı Zaman aşımı Başkasının taşınır malını davasız ve aralıksız beş yıl iyi niyetle ve malik sıfatıyla bulunduran kimse, taşınır malın mülkiyetini başka bir sebeple kazanmamış olması kaydıyla, zaman aşımı yoluyla o taşınırın maliki olur. Taşınır Mülkiyetinin Devren Kazanılması Bir taşınır eşya üzerindeki mülkiyet hakkının bir kişiden başka bir kişiye geçmesi durumunda mülkiyetin devren kazanılması söz konusu olur. Taşınır mallarda mülkiyetin geçişi için zilyetliğin devri şarttır. Taşınır Mülkiyetinin Kaybedilmesi Taşınır üzerindeki mülkiyet hakkının başkasına intikal etmeksizin ortadan kalktığı hâllerde mülkiyetin mutlak kaybı, bir kişiden diğerine geçtiği durumlarda ise mülkiyet hakkı yalnızca o kişi için sona erdiğinden mülkiyetin nispi kaybindan söz edilir.

SINIRLI AYNİ HAKLAR

Medeni Kanun'un 779 ila 972. maddeleri arasında düzenlemiş olan sınırlı ayni haklar, sahibine sınırlı yetkiler tanıyan haklardır. Sınırlı ayni haklar, mülkiyet hakkının sahibine tanıdığı kullanma, yararlanma ve tasarrufla bulunma yetkilerinden bazılarının mülkiyet hakkından soyutlanmak suretiyle başkalarına tahsis edilmesiyle kurulmaktadır. Başka bir ifade ile sınırlı ayni haklar, mülkiyet hakkından doğan yetkilerin kullanılmasına ilişkin sınırlamalarla oluşturulmaktadır. Bu haklar, mülkiyet hakkından farklı olarak sahibine kullanma, yararlanma ve tasarrufla bulunma yetkilerinin hepsini değil yalnızca bir veya birkaçını tanımaktadır. Sınırlı ayni haklar, irtifak hakları, taşınmaz yükü ve rehin hakları olmak üzere üçe ayrılmaktadır. İrtifak Hakları İrtifak hakkı, sahibine bazen sadece kullanma veya yararlanma, bazen ise hem kullanma hem de yararlanma yetkisi veren sınırlı ayni haktır. İrtifak hakkını hak sahibinin tayini açısından eşyaya bağlı irtifaklar ve kişisel irtifaklar olarak ikiye ayırmak mümkündür. Eşyaya Bağlı İrtifaklar Eşyaya bağlı irtifak hakkı, bir taşınmaz üzerinde başka bir taşınmaz lehine yükletilmiş bir yüküdür (MK m. 779/1). Eşyaya bağlı irtifak hakkında, yüklü taşınmaz ve yararlanan taşınmaz olmak üzere iki taşınmaz söz konusudur. Yüklü taşınmaz malikinin, yararlanan taşınmaz maliki karşısındaki borcu kaçınma veya katlanma şeklinde ortaya çıkan bir yapmama borcudur. Yapma borçlarının irtifak hakkına konu olması mümkün değildir (MK m. 779/2). Lehine irtifak hakkı kurulan taşınmazın mülkiyetinin sağlar arası bir işlem, ölüme bağlı tasarruf ya da miras yoluyla bir başkasına geçmesi durumunda irtifak hakkı da kendiliğinden yeni malike geçer. Zira eşyaya bağlı irtifak hakkının lehine hak kurulan taşınmazdan ayrı olarak başkasına devredilmesi mümkün değildir. Kişisel İrtifaklar Kişisel irtifak hakları, bir kişi lehine kurulan ve o kişinin taşınmazın maliki olup olmadığına dikkat edilmeksizin ortaya çıkan irtifak hakkıdır. Kişisel irtifak hakları, düzenli kişisel irtifaklar, düzensiz kişisel irtifaklar ve diğer düzensiz kişisel irtifaklar olarak üçe ayırmak suretiyle ele alınmaktadır. Düzenli Kişisel İrtifaklar Düzenli kişisel irtifaklar, bir kişi lehine kurulan ve lehine kuruldukları kişiye ayrılmaz şekilde bağlı olduğundan sağlar arası bir işlem veya ölüme bağlı tasarrufla başkasına devri mümkün olmadığı gibi mirasçılara geçmesi de mümkün olmayan irtifaklardır. Düzenli kişisel irtifaklar intifa ve oturma (sükna) hakkıdır. İntifa Hakkı İntifa hakkı, taşınmazlar, taşınmazlar, haklar veya bir mal varlığı üzerinde kurulabilen ve sahibine hakkın konusu üzerinde tam yararlanma yetkisi sağlayan irtifak hakkıdır (MK m. 794). Taşınmazlar, taşınmazlar, haklar ve mal varlığı üzerinde kurulabilen intifa hakkı ancak kişi lehine kurulabilir, eşyaya bağlı olarak kurulabilmesi mümkün değildir. Sahibine ayrılmaz bir biçimde bağlı olan intifa hakkı, başkasına ait eşya, hak veya mal varlığı üzerinde tam bir yararlanma yetkisi sağlamaktadır. Oturma Hakkı Bir taşınmaz üzerinde kurulabileceği gibi bağımsız ve sürekli hak olarak tapuya kaydedilmiş olan üst hakkı üzerinde de kurulabilecek olan oturma hakkı, bir kimseye bir binadan veya onun bir bölümünden konut olarak yararlanma yetkisi veren irtifak hakkıdır. Düzensiz Kişisel İrtifaklar Düzensiz kişisel irtifaklar, tarafların iradesi kapsamında bir kişi lehine kurulabileceği gibi eşyaya bağlı olarak da kurulabilen irtifak haklarıdır. Düzensiz kişisel irtifaklar, üst hakkı ve kaynak hakkıdır. Üst Hakkı Üst hakkı, ancak taşınmaz yapıları konu edinebilen, bir kimseye başkasına ait olan bir arazinin üstünde veya altında bulunan bir yapının maliki olma yetkisi veren irtifak hakkıdır. Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça kişi lehine kurulan üst hakkı, başkalarına devredilebileceği gibi mirasçılara da geçebilir. Kaynak Hakkı Gerek kişisel irtifak gerekse eşyaya bağlı irtifak olarak kurulabilen kaynak hakkı, bir başkasına ait arazideki kaynağın sularını alma ve kendi arazisine akıtma yetkisi sağlayan irtifaktır. Üst hakkında olduğu gibi kaynak hakkı da kişisel irtifak olarak kurulması durumunda başkalarına devredilebilir ve mirasçılara geçebilir. Diğer Düzensiz Kişisel İrtifaklar Malik, taşınmazı üzerinde herhangi bir kişi veya topluluk lehine atış eğitimi veya spor alanı ya da geçit olarak kullanılmak gibi belirli bir yararlanmaya hizmet etmek üzere, başkasına devredilemez ve mirasçılara geçemez nitelikte, başka irtifak hakları da kurabilir. Taşınmaz Yükü Taşınmaz yükü, bir taşınmazın malikini yalnız o taşınmazla sorumlu olmak üzere diğer bir kimseye bir şey vermek veya yapmakla yükümlü kılan ayni haktır. Rehin Hakları Bir alacağın güvencesi olarak taşınır ya da taşınmaz eşya ile haklar üzerinde kurulabilen rehin hakkı, sahibine alacağını alamadığı takdirde rehin konusu eşyayı paraya çevirmek suretiyle alacağını elde etme yetkisi veren sınırlı ayni haktır. Ferî nitelikte bir ayni hak olan rehin hakkı geçerli bir alacağın varlığını gerektirmektedir. Rehin hakkı, hakkın konusuna göre taşınmaz ve taşınır rehni olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Taşınmaz Rehni Taşınmaz rehni, hak sahibine şartların gerçekleşmesi durumunda rehin konusu taşınmazı icra organları aracılığıyla paraya

çevirtmek suretiyle alacağını elde etme yetkisi veren aynı haklıdır. Taşınmaz rehnine hâkim olan ilkeler, aleniyet ilkesi, belirlilik ilkesi, güvence ilkesi ve sabit dereceler ilkesidir. Taşınmaz rehninin ipotek, irat senedi ve ipotekli borç senedi olmak üzere üç türü vardır. İpotek Bir taşınmazın, bir alacağın güvencesi olarak karşılık gösterilmesi niteliğinde olan ipotek, hâlen mevcut olan veya henüz doğmamış olmakla beraber doğması kesin veya olası bulunan herhangi bir alacağı güvence altına almak amacıyla kurulan rehin hakkıdır. İpotekte borçlunun sorumluluğu kişisel sorumluluktur İrat Senedi Güvencesini ancak tarım arazisi, konutlar ve üzerinde bina yapılabilecek arsalar oluşturabileceği irat senedi, bir taşınmaz üzerinde taşınmaz yükü olarak kurulmuş bir alacak hakkı meydana getiren rehin hakkı türüdür. İrat senedinde borçlunun sorumluluğu aynı sorumluluktur. İpotekli Borç Senedi Borçlunun kişisel sorumluluğunu doğuran, ipotekli borç senedi, taşınmaz malikinin taşınmazı teminat göstermek suretiyle bir borç senedi düzenlediği ve bu senedi devrederek kredi sağladığı rehin türüdür. Taşınır Rehni Taşınır rehni, bir alacağı güvence altına almak amacıyla taşınır eşya veya hak üzerinde kurulan sınırlı aynı haklıdır. Medeni Kanun, taşınır rehnini teslimine bağlı rehin, hapis hakkı, alacak ve diğer haklar üzerinde rehin, rehin karşılığında ödünç verme işi ile uğraşanlarla yapılan rehin ve rehinli tahvil ayrımları ile ele almıştır. Teslime Bağlı Rehin Bir alacağın güvencesi olmak üzere bir taşınır eşyanın rehin veren tarafından alacaklıya veya üçüncü bir kişiye teslimi suretiyle kurulan rehin türü, teslimine bağlı rehindir. Teslime bağlı rehne ancak paraya çevrilebilen taşınır eşya konu olabilir. Hapis Hakkı Kanundan doğan bir rehin türü olarak hapis hakkı, sahibine, muaccel olan alacağı ödeninceye kadar, borçluya ait olan ve borçlunun rızasıyla zilyetliğinde bulunan bir taşınır veya kıymetli evrakı geri vermemek ve gerektiğinde paraya çevirmek suretiyle alacağını elde etme yetkisi veren sınırlı aynı haklıdır. Hapis hakkının doğabilmesi, hapis hakkına konu olan taşınır eşya veya kıymetli evrak ile alacak arasında doğal bağlantı bulunmasına bağlıdır (MK m. 950). Hapis hakkına ancak taşınır eşya ve kıymetli evrak konu olabilir. Ancak bir taşınırın hapis hakkına konu olabilmesi paraya çevrilebilir nitelikte olmasına bağlıdır. Alacaklar ve Diğer Haklar Üzerinde Rehin Başkasına devredilebilen haklar ve alacaklar üzerinde rehin hakkı kurulabilmesi de mümkündür. Rehin Karşılığında Ödünç Verme İle Uğraşanlar Rehin karşılığında ödünç verme işi ile uğraşanlar ile yapılan rehin işlemi temelde özel bir teslimine bağlı rehin niteliğindedir. Rehinli Tahvil İşletme olarak taşınmaz rehni karşılığında ödünç verme işiyle uğraşmak üzere yetkili makamdan izin alanlar, özel bir rehin sözleşmesi ve teslim yükümlülüğü olmasa bile, taşınmaz rehni ile güvence altına alınmış alacakları ile cari işlerinden doğan alacaklarını karşılık göstererek rehinli tahvil çıkarabilirler.